

• ASSEMBLY SUPPORT INITIATIVE
NEWSLETTER

Decembar 2007, Br.30

Efikasno ekološko upravljanje traži jak parlamentarni nadzor izvršne vlasti

Reč urednika

Ovo 30. izdanje IPS biltena je tematska publikacija o pitanju parlamentarnog nadzora nad politikom zaštite životne sredine. Setimo se da je kosovska Skupština, zajedno sa misijom OEBS-a na Kosovu, bila domaćin regionalne parlamentarne konferencije o pitanjima zaštite životne sredine u Prištini od 18. do 20. oktobra 2007. godine. Ovo izdanje IPS

biltena stoga sadrži niz doprinosa parlamentaraca sa Kosova i iz jugoistočne Evrope koji su prisustvovali konferenciji.

Ako se osvrnemo na njen tok, jasno je da je regionalna parlamentarna konferencija o pitanjima zaštite životne sredine poslužila kao jedinstvena platforma za raspravljavanje i predstavljanje ideja i političkih koncepta. Među drugim zaključcima, koji se iznose u ovoj publikaciji, nalazi se i potreba da se veći akcenat stavi na primenu zakona i politike u vezi sa pitanjima zaštite životne sredine. Nekoliko međunarodnih stručnjaka i poslanika iz regiona konstatovali su da iskustvo pokazuje da bi društva u regionu trebalo da poboljšaju saradnju i razmenu informacija, kako bi se izbegle greške drugih zemalja koje su prošle kroz tranziciju. Dalje, i u cilju uspostavljanja dobre uprave, od velike je važnosti da se obezbedi da se značajan demokratski proces odvija putem prava građana na pristup informacijama, procesu donošenja odluka i pravdi – što je utvrđeno konvencijom iz Arhusa. Većina učesnika na konferenciji je potvrdila da bi trebalo pronaći ravnotežu između ekonomskog razvoja, dobrobiti građana i čiste životne sredine. Na kraju, jedno od mogućih okvirnih rešenja za gore navedenu dilemu predstavljaju politika i direktive Evropske unije za zaštitu životne sredine, iako ostaje na svakom društvu da samo izabere svoj način i mehanizme za postizanje gore navedenih ciljeva.

U međuvremenu, parlamentarni izbori od 17. novembra 2007. godine znatno su promenili sliku političke scene na Kosovu. Može se očekivati da će pitanja očuvanja životne sredine u narednim godinama dobiti veći prioritet na političkom dnevnom redu Kosova. Stoga se nadamo da će ova publikacija biti važan dokument za parlamentarni nadzor nad uređenjem politike zaštite životne sredine na Kosovu. Podrazumeva se da iskustva parlamentaraca iz susednih zemalja vredi imati u vidu.

Franklin De Vriz
Koordinator Inicijative za podršku Skupštine

Reč urednika	2
Efikasno ekološko upravljanje traži jak parlamentarni nadzor izvršne vlasti	3
Pitanje je kako sprovesti zakone u zemlji koja je razorena i uništena ratom	4
Rešenja problema životne sredine zahtevaju promišljene reakcije	5
Skupština Kosova mora da ima vodeću ulogu u osmišljavanju politike za životnu sredinu	7
Informacija o životnoj sredini iz prve ruke	8
Efekte zagađenja životne sredine za normalni razvoj društva se potcenjuju	10
Vlada nije nikada ozbiljno raspravljala o životnoj sredini	11
Minimalne mogućnosti za maksimalne zahteve u oblasti zaštite životne sredine	12
Borba oko životne sredine između ljudi koji žele da očuvaju prirodu i urbanističkih projekatana	13
Prioritet je implementacija zakona o zaštiti životne sredine u Hrvatskoj	14
Naš prioritet je međunarodni nacionalni park Šar planina	15
Problemi životne sredine u regionu Leposavića	16
Izazov u poboljšavanju zaštite životne sredine	17
Dimenzija zaštite životne sredine u procesu pristupanja EU	18
Model Arhus Centra	20
Građansko društvo u borbi za zdravu životnu sredinu na Kosovu i budući problemi vezani za životnu okolinu	21
Građani nisu zadovoljni životnom sredinom	22

Efikasno ekološko upravljanje traži jak parlamentarni nadzor izvršne vlasti

Uvodni govor zamenika šefa misije OEBS-a na Kosovu g. Marku Lamanena na Regionalnoj parlamentarnoj konferenciji o zaštiti životne sredine, 19. oktobra 2007. godine

Kosovo ima pred sobom veliki broj ekoloških problema. Oni su uglavnom posledica nekontrolisanog korišćenja prirodnih i mineralnih resursa u poslednjim decenijama; industrijske proizvodnje koja nije uzimala u obzir niti minimalne ekološke standarde; nedostataka odgovarajućih sistema za uklanjanje i deponovanje otpada, sa prikupljanjem svih vrsta otpada širom Kosova i njegovog odlaganja u različitim sistemima deponija; odsustva sistema ekološkog nadzora; a tu je i nizak nivo svesti o potrebi očuvanja prirode.

Ovo je za rezultat imalo značajno zagađenje vode, zemlje i vazduha, koje je imalo ozbiljan neposredan i posredan uticaj na eko-sisteme i zdravlje javnosti.

Kao što znate, Evropska unija insistira na svojim primeni standarda o zaštiti čovekove sredine u celom regionu jugoistočne Evrope. Ovo treba pozdraviti, ali se to može ostvariti samo putem regionalne saradnje, rešavanjem zajedničkih problema i preko-graničnih ekoloških pitanja. Dozvolite mi da vam dam par primera: kosovske elektrane, koje koriste lignit, zagađuju vode reke Ibar, a time i Morave i Dunava, pa dalje do Crnog mora; tu je i fabrika cementa u Kačaniku koja zagađuje vazduh sve do Skoplja.

“Ko je dozvolio da se ovo desi? Ko je odgovoran za ovaj nered? Kako mi možemo da rešimo ove probleme?” Ovo su tipična pitanja koja ljudi sebi postavljaju kada dođe do lokalnih ekoloških katastrofa ili kada se u vestima govori o konstantnom pogoršanju stanja životne sredine u svetu. Najveći broj ljudi ne vidi ko je „zadužen“ za životnu sredinu, i kako bi trebalo razviti i sprovesti integrisanu ekološku politiku.

Još od Zemaljskog samita u Rio de Žaneiru iz 1992. godine, koncepti održivog razvoja – odnosno takvog razvoja koji obezbeđuje da korišćenje resursa i životne sredine

danas ne ugrožava njihovo korišćenje od strane budućih generacija – i prema tome održivosti u mnogostrukim odnosima između ljudi i životne sredine, postali su integralna pravila ponašanja u politici i u društvu.

Međutim, ostvarivanje čiste i održive životne sredine predstavlja ogroman izazov, zbog razvoja privrede, uvećanja broja stanovnika i tendencije njihovog seljenja iz seoskih u urbane krajeve. Preterano trošenje ekoloških resursa predstavlja problem kada pokušavamo da postignemo viši nivo održivosti, pošto je i dalje problem da se postigne dogovor oko ravnoteže između ekoloških, ekonomskih i društvenih prioriteta.

Dugo se smatralo da je za javno blagostanje i životnu sredinu odgovorna samo vlada. Danas je tradicionalna hijerarhijska koordinacija između vlade i administracije zamenjena mehanizmima „mrežne“ koordinacije i jednim pristupom koji je okrenut prema tržištu i koji uključuje različite nivoe društva.

Nejasne funkcionalne, strukturne i teritorijalne granice smatraju se glavnim razlogom za prelazak sa vladinog hijerarhijskog upravljanja na uređenje aranžmanima upravljanja koji istovremeno uključuju i privatne i društvene subjekte.

Kod upravljanja se radi o odlukama i načinu na koji se one donose. Radi se o donošenju odgovarajućih pravila i njihovom delotvornom sprovođenju, i izvršavanju ovlašćenja; radi se o nadležnostima. Ovo se odnosi na ljude koji donose odluke na svim nivoima – vladini upravnici i ministri, poslovni ljudi, vlasnici imanja, poljoprivrednici, nevladine organizacije (NVO-i) i potrošači. Ukratko rečeno, radi se o tome ko je odgovoran, kako sprovodi svoja ovlašćenja, i kako se poziva na odgovornost.

Preduslov za svako efikasno upravljanje životnom sredinom predstavlja čvrst nadzor nad izvršnom politikom u cilju ostvarenja efikasne demokratske uprave. Za ovo su potrebni odgovorni izabrani predstavnici na svim nivoima, a na centralnom nivou efikasni odbori, kao što je Odbor za zaštitu životne sredine, koji mogu da pomognu donošenje politike održivog razvoja zaštite životne sredine, da razmatraju predložene zakone i propise, da prate efikasnost sprovođenja usvojenih zakona, da vode istražna saslušanja i da igraju ključnu ulogu u regionalnim mrežama.

U okviru OEBS-a postoji shvatanje da je ulaganje u održivi ekološki razvoj od ključne važnosti za uspostavljanje lokalne i regionalne bezbednosti i stabilnosti. To takođe predstavlja često potcenjeno pitanje ljudskih prava, pošto zagađivanje i neracionalno korišćenje dragocenih resursa na prvom mestu pogađa najugroženije članove društva, kao što su manjine, deca i stariji ljudi.

OEBS ima za cilj da na ovoj konferenciji pokaže kako dalji napredak u oblastima, kao što su učestvovanje javnosti, odgovornost, parlamentarni nadzor, vladavina zakona, obezbeđivanje usluga u javnom sektoru i decentralizacija, može da o moguću ostvarivanje veće koristi u smislu dobrog upravljanja i rukovođenja u sferi zaštite životne sredine.

Pitanje je kako sprovesti zakone u zemlji koja je razorena i uništena ratom

Uvodni govor na Regionalnoj parlamentarnoj konferenciji o životnoj sredini koji je održao član Predsedništva Skupštine Kosova g. Sabri Hamiti (skupštinski mandat 2004-2007.)

Zadovoljstvo mi je i čast da vam poželim toplu dobrodošlicu na Kosovu. Zadovoljan sam činjenicom da je Skupština Kosova, u saradnji sa OEBS-om, organizovala ovu Regionalnu parlamentarnu konferenciju.

Skupština Kosova, kao najviše predstavničko telo, razvija se u jednu demokratsku skupštinu sa svojim procedurama i funkcijama; ovaj razvoj odvija se putem pisanja predloga zakona i praćenja njihovog sprovođenja.

Pred Skupštinom Kosova, i društvom u celini, sada su dva velika izazova: nacionalni i lokalni izbori i definisanje političkog statusa Kosova, u skladu sa voljom naroda.

Demokratsko i nezavisno Kosovo je sada ključna tema za građane Kosova, i ono bi bilo faktor stabilnosti, i u regionu i šire. Kosovski Albanci, i drugi građani, jesu Evropljani u geografskom, istorijskom i kulturološkom smislu, ali bi oni želeli da i politički postanu Evropljani, preko evropske integracije i standarda.

Ova konferencija, pored značaja rada na problemima zaštite životne sredine, takođe je važna zbog međuparlamentarne saradnje u regionu.

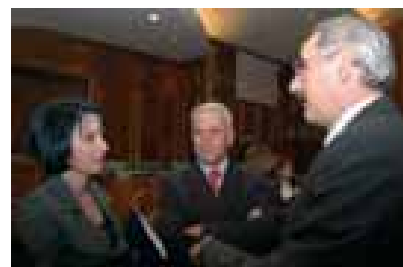
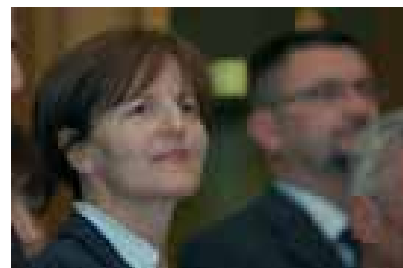
Kosovska Skupština je sa jednodušno saglasnim stavovima o ekološkim pitanjima usvojila više zakona koji se odnose na zaštitu životne sredine, uzimajući pri tom u obzir lokalne prilike i evropske standarde. Problem je u tome kako sprovesti zakone u zemlji koja je razorena i uništena ratom.

Ekološke teme su od ključne važnosti, i imaju svoje konkretne i univerzalne dimenzije, i stoga mi smatramo da će biti veoma korisna zapažanja i iskustva koja će biti predstavljena tokom ova dva radna dana.

Zemlja, voda i vazduh, baš kao i sloboda, pripadaju svima, i čuvajući ih, mi čuvamo životnu okolinu ljudskog društva. Ovo nisu teme samo za predstavnike, već i za društvo u celini.

Dozvolite mi da vas još jednom pozdravim u ime kosovske Skupštine, time što ću vam poželeti prijatan boravak na Kosovu. Želim vam uspešnu konferenciju, i izvolite, nastavite sa izlaganjem svojih ideja i iskustava.

19. oktobar 2007. godine

Rešenja problema životne sredine zahtevaju promišljene reakcije

Intervju sa g. Ardijanom Gjinijem, ministrom u Ministarstvu za životnu sredinu i prostorno planiranje, (Kosovska vlada od 2004-2007)

ASI: Kako biste ocenili situaciju životne sredine na Kosovu?

Ardian Gjini: Kao veoma veliki i stalan problem, pogoršavanje stanja životne sredine bilo je prisutno decenijama, čineći nas time jednim od najzagađenijih regiona. Međutim, susrećemo se sa problemima zagađenosti sa relativno slabo razvijenim institucionalnim i profesionalnim iskustvom. Ako sada ocenjujemo situaciju posle rata, ona se popravila, ali ima još puno toga da se uradi, pošto ne možemo dozvoliti sebi da budemo zadovoljni postignutim. Problemi koji pogoršavaju situaciju sa životnom sredinom jesu: otpadne vode, kvalitet vazduha, očuvanje biološke raznovrsnosti, regulisanje smeća, itd. Svesni smo činjenice da, ukoliko se ovo ne tretira na dobar način, zagađenost životne sredine nastala iz nekadašnjih industrijskih aktivnosti predstavlja zaista rizik. Još jedan problem koji postoji jeste neplanska gradnja, kao i nedovoljno iskorišćavanje prirodnih resursa.

ASI: Kakva su poboljšanja učinjena otkad ste vi postavljeni na mesto ministra u Ministarstvu za životnu sredinu i prostorno planiranje? Kakve promene biste želeli da izvršite?

AGJ: Pošto se Kosovo nalazi u fazi pred razrešenjem pitanja statusa i pošto sam bio aktivno uključen u rad strateške političke grupe u okviru kosovskog pregovaračkog tima, nisam bio u stanju da se u potpunosti uključim u rad ministarstva. Međutim, ministarstvo je uspelo da napravi zakonski okvir. Izdate su prve dozvole za velike potrošače vode, završeno je prostorno planiranje Kosova, dobijene su donacije u vrednosti od 30 miliona evra, itd.

Veoma je jasno da nismo mogli da učinimo više, jer se ovo dešava svim zemljama u tranziciji. Iako smo mi društvo u tranziciji, sa nerazrešenim političkim statusom, dok se trudimo da razvijamo privredu, privatizaciju, vladavinu zakona i napredak demokratskih procesa uopšte, istovremeno pokušavamo da kroz jačanje zakonodavstva iz sfere očuvanja životne sredine uspostavimo ekološke instrumente kao što su: Procena uticaja na životnu sredinu (EIA); Strateška procena životne sredine (ESA); Objedinjena prevencija i kontrola zagađenja (IPPC), da bismo obezbedili poštovanje principa održivog razvoja.

Još jedan korak koji je ministarstvo preduzelo jeste zatvaranje starih deponija i priprema projekata za zatvaranje drugih „ilegalnih“ deponija.

Dalje, Kosovski akcioni plan za životnu sredinu je prošao u Skupštini, to je plan koji definiše mehanizme, instrumente, sredstva, izvršioce i rokove za sprovođenje strategije očuvanja životne sredine. Ovaj dokument postavlja principe održivog razvoja, potrebe i interese Kosova za zaštitu i očuvanje životne sredine, lokalne potrebe i interese, grupne i individualne interese, principe stabilizacije i uslove za poštovanje zakona Evropske unije, kao i bilateralnu saradnju i regionalne sporazume.

Jedan veliki i trenutno postojeći izazov za MŽSPP i Kosovo jeste poboljšanje stanja životne sredine, što se smatra neophodnim ne samo radi zdravlja građana, već i radi integracije i približavanja standardima Evropske unije.

ASI: Šta ste preduzeli u vezi sa pitanjima zagađenja u Kačaniku i Obiliću?

AGJ: Parlament je usvojio Zakon o zaštiti vazduha i podzakonske akte, kao što su: Administrativno uputstvo o normama zagađivanja vazduha iz izvora zagađenja, gde prema članu 75, stav (1) najkasnije 31. 03. 2008, operateri treba da izrade nacrt „Efikasnih programa redukcije“ ispuštanja štetnih gasova (redukcija ispuštanja sumpor-dioksida i azotnih oksida i prašine)

iz postojećih fabrika. Kriterijumi za saradnju u izradi nacrtu „Efikasnih programa redukcije“ biće utvrđeni u ministarstvu, a po članu (5) operateri su u obavezi da ispune standarde EU shodno planovima za smanjenje zagađenosti do 31. 12. 2017.

Ministarstvo za životnu sredinu i prostorno planiranje i KEK identifikovali su pitanje fenola kao „gorući problem“, sa namerom da se umanjí rizik izazvan fenolom. Takođe, inspektori Inspektorata MŽSPP-a vrše inspekcije u ovoj oblasti kako bi pratili situaciju sa ostacima fenola.

Što se tiče kontrole i nadzora ispuštanja zagađivača vazduha u firmi „Sharrcem“, i kako bi se ispunio standard nivoa zagađenja i ispunile zakonske obaveze koje proističu iz obaveze da se funkcioniše u okviru dozvoljenih ekoloških granica, „Sharrcem“ još od 2004. godine, kroz neprestano nadgledanje putem opreme za merenje količine prašine koja je postavljena u potencijalnim izvorima, sprovodi periodična merenja standardnih komponenti u dimnjaku fabričke peći dva puta godišnje, jer je to jedan od ključnih izvora zagađenja gasom i prašinom. Takođe, na godišnjem nivou se vrše testovi na teške metale u dimu ispuštanom iz dimnjaka. U ovom pravcu, možemo zaključiti da je apsolutni procenat ispuštanja ugljen dioksida 13 % manji u poređenju sa uvećanom proizvodnjom cementa u prethodnim godinama, a da voda koja je korišćena u proizvodnom procesu tokom 2007. godine i koja je analizirana od strane Hidrometeorološkog instituta, ne prelazi maksimalne dozvoljene vrednosti, što je u skladu sa Direktivom EU 152/1999 o gradskim i industrijskim otpadnim vodama.

ASI: Skoro svi osnovni zakoni iz oblasti zaštite životne sredine su izrađeni. Kakva bi bila vaša procena njihovog sprovođenja i rada relevantnih vlasti?

AGJ: Za 2007. godinu, skoro svi zakoni iz

zakonodavnog plana za 2007. su objavljeni. Mi verujemo da će sprovođenje ovih zakona započeti uskoro, dok je aktivnost vlasti nedovoljna.

Utvrđili smo da i dalje nastavljamo da se suočavamo sa problemima prilikom primene i sprovođenja ovih zakona, iako činimo sve najbolje prilikom izrade nacrtu zakonskog okvira. Dakle, sada smo na početku projekta sa Evropskom agencijom za rekonstrukciju kojim se pruža pomoć i podrška inspektoratu ministarstva i opštinama u primeni ovih zakona.

Međutim, svesni smo da postoje problemi u funkcionisanju sudova kada se bave predmetima iz oblasti očuvanja životne sredine.

Primena zakona u oblasti zaštite životne sredine je sve gora zbog oskudnih finansijskih resursa za gradnju filtera za prečišćavanje industrijskih i kanalizacionih otpadnih voda na duži period; nedostaju ovlašćenja u upravljanju pitanjem otpada; zaštita životne sredine nije prioritet u društvu u tranziciji; nedostaje profesionalno osoblje u specifičnim oblastima zaštite životne sredine; malo je inspektora (postoji samo 5 inspektora za oblast voda i životne sredine).

ASI: U kojoj meri su kosovske institucije voljne da ispunjavaju međunarodne dogovore o životnoj sredini, naročito što se tiče preko-graničnog zagađivanja?

AGJ: Jasno je da ekološki problemi ne poznaju državne granice. Stoga, rešenje ekoloških problema zahteva dobro promišljenu političku, profesionalnu i koordiniranu reakciju, ne samo na nacionalnom nivou, već i na regionalnom i na internacionalnom nivou.

Kosovo je pokazalo spremnost za regionalnu saradnju u sferi zaštite životne sredine, time što reaguje pozitivno i time što podstiče sprovođenje programa i izvesnih projekata na regionalnom nivou. Iako se

ovakve inicijative za sada nisu pokazale kao dovoljne, ipak bih pomenuo inicijativu ENVSEC (Inicijativa za ekološku bezbednost), program koji je podržan od strane UNEP-a, UNDP-a, NATO-a, OEBS-a i drugih, koji se bavi regionalnom saradnjom u upravljanju pograničnim planinskim oblastima, kao i drugim ekološkim aspektima.

ASI: Koji su prioriteti ministarstva u oblasti zaštite životne sredine za narednih pet godina?

AGJ: U principu, to su podizanje institucionalne svesti u tretiranju ekoloških pitanja u okviru politike razvoja svakog odseka, kao i podizanje svesti javnosti i njihovog učešća u procesu odlučivanja koji se odnosi na očuvanje životne sredine. Prioriteti postavljeni na osnovu srednjoročnog okvira jesu: razvoj zakonskog i institucionalnog okvira u sektoru životne sredine; prevencija i smanjenje zagađenja životne sredine; zaštita biološke raznovrsnosti, prirodnog nasleđa i održiva upotreba prirodnih resursa; saradnja i aktivno učešće u evropskim i međunarodnim inicijativama na polju očuvanja životne sredine; podizanje svesti, edukacija i javno učešće u procesu odlučivanja koji se odnosi na očuvanje životne sredine.

Stoga smo po odsecima izradili nacrtu planova za vode i životnu sredinu u okviru Strateškog plana za razvoj Kosova, gde je obuhvaćeno usklađivanje sa evropskim direktivama, kao i povećanje sistema snabdevanja vodom, zaštita vodenih resursa, tretman kanalizacionih voda, uspostavljanje mreža za nadzor, odlaganje opasnog otpada, izrada nacrtu planova po odsecima itd.

Intervjuisao,
Artan Canhasi, Misija OEBS-a na Kosovu

Skupština Kosova mora da ima vodeću ulogu u osmišljavanju politike za životnu sredinu

Lodevijk Vanust, Misija OEBS-a na Kosovu

Industrijska revolucija je donela neviđene blagodati velikom broju ljudi širom sveta. Naučni napredak je postepeno povećavao životna očekivanja, ali prošlo je mnogo decenija dok ljudi nisu počeli da shvataju da revolucija ima i svoje štetne efekte. U celoj Zapadnoj Evropi sve više i više ljudi je ubeđeno da je našem industrijskom društvu doslovce potrebno čišćenje. Dok je pokret za sigurnu i čistu sredinu započeo od običnih ljudi, politički lideri su se uključili u ovu borbu da pomire ekonomske i ekološke prioritete. U početku ovaj novi značaj je postao očigledan pojavom zelenih i ekoloških partija i njihovim izborom u nacionalne parlamente širom Evrope. Životna sredina je postepeno postala problem svih političkih partija i danas je u središtu političkih debata u svim evropskim zemljama.

U stvari može se reći da je životna sredina važan deo rada parlamentaraca. Svi poslanici imaju svoje posebne odbore u oblasti životne sredine. Isto se odnosi i na Vladin nivo. Kosovo takođe ima svoje ministarstvo za pitanja životne sredine.

Međutim, parlament je taj koji mora da

ima vodeću ulogu u formulisanju i izradi predloga politika iz oblasti životne sredine, jer kao predstavnici svog naroda, poslanici su bliži potrebama i brigama svog lokalnog biračkog tela nego ministar. Ministar treba da brine o opštem blagostanju, ali su poslanici ti koji imaju znanje i razumevanje o lokalnim problemima.

Problem Skupštine Kosova je ogroman. Prvo tu je problem termoelektrane u Obiliću. Skupština treba takođe da se suoči i sa problemom kako da se 24 časa obezbedi električna energija školama, bolnicama, preduzećima i domaćinstvima sa neodloživom potrebom da se polako stabilizuje proces proizvodnje električne energije. Rudnici Trepča se smatraju jednim od najzagađenijih mesta u Evropi, a tu se javlja i problem čiste pijaće vode. Zahvaljujući energiji naroda na Kosovu, rekonstrukcija posle rata je urađena nepredvidljivom brzinom i sa uspehom koji se ne može osporiti. Ali je takođe došlo i do novih problema. Smeće se gomila pored puteva svih kosovskih sela, a njive i reke su zagađene plastičnim otpadom. Ukoliko Kosovo ne počne ubrzo da rešava ove

probleme, postaće teret ekonomskog i društvenog napretka. To nisu samo stvari luksuza, nego su to pitanja životne sredine. To su pitanja zdravstvene zaštite. Mnogi ocenjivači navode da će ovo iziskivati ogromne količine novca. No ipak ne postavlja se pitanje da li možemo da platimo za čistu životnu sredinu, nego pitanje da li Kosovo može sebi da priušti da NE plati za ovo. Posledice trenutnog zagađenja se osećaju svakodnevno kada roditelji moraju da plate medicinske troškove za svoju decu za bolesti koje se prouzrokovane zagađenjem.

Debata o budućem kosovskom društvu će između ostalog biti i debata o životnoj sredini. Postaće glavni element politike. Birači će sve više i više odlučivati da glasaju za ekološke programe političkih partija. Skupština Kosova je mesto gde ova debata mora i gde će biti održana. Izborni zakoni su važan deo uobličavanja politike iz oblasti životne sredine. Proveravanje Vlade je nešto drugo. Parlamentarci imaju obavezu da formulišu viziju budućnosti koja će pratiti borbu za čistom životnom sredinom. Ovo je izazov za parlamentarce u svim evropskim zemljama. To nije laka borba. Međutim, Kosovo svakako može da ima koristi i od svojih kolega u inostranstvu. Regionalna parlamentarna konferencija o životnoj sredini koja je održana od 19. do 21. oktobra je zbog toga bila dobra inicijativa koju treba nakon 17. novembra da ponovi novi konstituisani parlament.

(Lodevijk Vanust je od 1995. do 2003. bio poslanik u Belgijском parlamentu, domu predstavnika. Tokom tog perioda bio je potpredsednik Skupštine. Od maja 2005. radi kao Viši savetnik u Misiji OEBS-a na Kosovu, prvo u opštini Orahovac, a od januara 2006. pri Kabinetu premijera.)

Informacija o životnoj sredini iz prve ruke

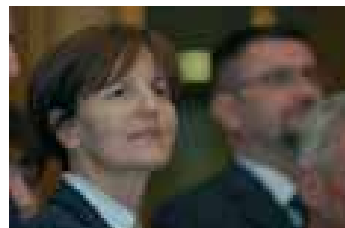
Napisao Rifat Krasnić, predsedavajući u odboru Skupštine Kosova za poljoprivredu, šumarstvo, ruralni razvoj, životnu sredinu i prostorno planiranje (mandat 2004 – 2007)

Tokom 2007. godine, parlamentarni Odbor Skupštine Kosova za poljoprivredu, šumarstvo, ruralni razvoj, životnu sredinu i prostorno planiranje je sa misijom OEBS-a pokrenuo saradnju na pitanjima životne sredine. Ovakva podrška ima za cilj da poboljša mogućnosti Odbora u svojim težnjama da preuzme svoje obaveze i odgovornosti na olakšan način tokom razmatranja zakona, nadgledanja ministarstava i ostvarivanju poseta u zemlji i inostranstvu. U periodu od juna do jula 2007. godine parlamentarni Odbor Skupštine Kosova za životnu sredinu je ostvario niz poseta u četiri opštine koje su identifikovane kao „vruće tačke” životne sredine: Obilić, Mitrovica, Glogovac i Prizren.

POSETA KOSOVSKOJ ENERGETSKOJ KORPORACIJI (KEK)

Nakon posete Odbor je odlučio da je najvažnije što je do sada KEK uradio postepeno oporavljanje zemlje uništene zbog otvorenih kopova. Do sada je sistem praćenja zagađenja

životne okoline uspostavljen u skladu sa evropskim direktivama i standardima. Službenici KEK-a za životnu okolinu su obavestili Odbor da je Solunska povelja već odredila krajnji rok za gašenje dimnjaka TPP Kosovo A, a to je 2017. godina. Takođe, službenici KEK-a za životnu sredinu su obezbedili detaljne podatke o životnoj sredini i problemima sa kojima se KEK suočava. Najveći problem je transport lignita, koji se otprema na otvorenom u kontejnerima preko kaiševa, što prouzrokuje prašinu i zagađenje okoline. Sličnotome, drugi problem sa životnom okolinom je ispuštanje industrijskih voda iz elektrana u reke bez odgovarajućeg tretmana što predstavlja glavno zagađivača reka. Tokom poseta KEK-u, Odbor se suočio sa zastarelom tehnologijom u ovim ustanovama, naročito u slučaju TPP Kosovo A, gde su radni uslovi usled velike količine prašine teški.

POSETA METALURGIJSKOM KOMPLEKSU TREPČA

Odbor je posetio metalurški kompleks Trepča, koji obuhvata 8 oblasti sa više od 200 hektara, 60 miliona tona otpada i zagađenim voda koje se izlivaaju iz rudnika. Uprava Trepče je obavestila Odbor o trenutnoj situaciji u Trepči i o svojim ciljevima za budućnost. Odbor je informisan o radu u ovim ustanovama, počev od renoviranja opreme, investicijama i o novim tehnološkim procesima. Službenici za životnu sredinu su obavestili da je tokom 2002. godine UNMIK morao da interveniše zbog zagađenja i pitanja životne sredine uopšte. Ova ustanova je potrošila oko 3-4 miliona evra na pitanja životne sredine. Danas imamo ponovo sistem za praćenje kvaliteta vazduha koji su KFOR i Svetska zdravstvena organizacija uspostavili za regione Mitrovice, Leposavića i Kišnicu. Profesionalne službe Trepče takođe vrše praćenje kvaliteta vode.

POSETA PARKU ŠARA

Tokom posete „Parku Šara”, delu koji pripada opštini

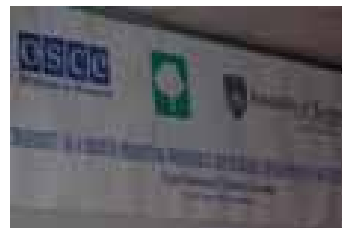
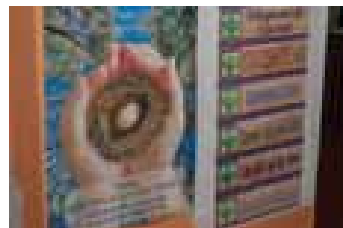
Prizren, Odbor je naišao na poteškoće u (paralelnoj) upravi od strane dva ministarstva (MPŠRR i MŽSPP). Odbor je takođe primetio nedostatak rada na održavanju drveća i kontrolisanje bolesti drveća, što ima uticaj na šumske oblasti, rezultirajući da šume izgledaju uvelo i sagorelo. Odbor je potvrdio da treba da se obavi pošumljavanje i čišćenje, ukoliko se želi da se ova prirodna dobra očuvaju.

POSETA MINISTARSTVU ZA ŽIVOTNU SREDINU I PROSTORNO PLANIRANJE

Parlamentarni Odbor za poljoprivredu, šumarstvo, ruralni razvoj i prostorno planiranje Kosovske skupštine u svojoj poseti Ministarstvu za životnu sredinu je bio zainteresovan za najvažnija pitanja koja čekaju na rešenje u Kosovskoj skupštini, naročito nacрте zakona koji čekaju na drugo čitanje i koji treba da se podnesu Skupštini. Ostala pitanja kao što su pitanje budžeta, i naročito nesprovođenje Stručnog plana za otpadne

vode Kosova, što zahteva dodatne fondove je kategorizovao ministar Đini.

Povod za sastanak je bila i Strategija za životnu sredinu, koju je Vlada predstavila još 2004. ali je Skupština nikada nije usvojila bez obzira na odredbu u zakonu. Sa druge strane napravljen je plan koji bi značio da ova strategija nema zakonsku osnovu. Službenici ministarstva su potvrdili da je do ovoga došlo jer poslanicima nije bilo jasno kako da upotrebljavaju dokumenta koja ne predstavljaju zakone, kao što je u ovom slučaju Strategija. Odbor je naglasio da bi ministarstvo trebalo da se više angažuje u Obiliću i Mitrovici. Zahteva se redovno praćenje životne sredine.

Efekti zagađenja životne sredine za normalni razvoj društva se potcenjuju

Intervju sa Oliverom Ivanovićem, članom SLKM u Skupštini Kosova (skupštinski mandat 2004-2007)

AASI: Kako ocenjujete situaciju na polju životne sredine u vašoj zajednici? Koji su najveći problemi na polju životne sredine?

Oliver Ivanović: Životna sredina kao tema je zapostavljena. Generalna ocena za čitavo Kosovo je, da u situaciji kada dominiraju visoke političke teme, mi ne vidimo da nam se životna sredina ugrožava, da je sve više zagađenja i da se potcenjuje uticaj zagađenja životne sredine na normalan razvoj društva, pogotovu mladih ljudi.

Na Severu Kosova, zagađenje životne sredine je tradicionalno vezano za Trepču, koja je prestala sa radom 2000-te, ali to ne znači da je zagađenje životne sredine takođe prestalo. Nema aktivnog zagađivanja vazduha, ali opasnost nije manja usled uskladištenih sporednih

proizvoda ili deponija. U tom otpadu nalazi se velika količina opasnih metala, koje udišemo, pijemo ili unosimo putem hrane.

Razočaran sam činjenicom da međunarodna misija na Kosovu nije posvetila pažnju ovom pitanju, tim pre, jer dolaze iz evropskih zemalja, gde se takvo neodgovorno ponašanje veoma oštro sankcioniše.

Kao primer bih naveo izgradnju deponija smeća u "Balabanu" (kod Banjske), koja se nalazi u neposrednoj blizini reke Ibar i magistralnog puta, a reka se u daljem toku koristi za vodozahvate i za pijaću vodu. Drveće koje se nalazi u blizini deponije i nizvodno, izgleda kao božićna jelka, okićena kesama. Kraljevo i gradovi niz reku su imali ozbiljne probleme, i ne isključujem političke motive za ovakvu jednu odluku,

ali je moguće da se radi i o ličnim interesima pojedinaca, onih koji žele da pokrenu jednu ozbiljnu investiciju, po cenu ugrožavanja zdravlja stanovništva Banjske, Sočanice, Leposavića i Leška.

ASI: Koji su uspešni projekti na polju životne sredine u vašoj zajednici?

OI: Nema organizovanih projekata, ali ima uspešnih primera. Pohvalio bih planinarsko društvo "Zmaj", koje je uz pomoć OEBS-a, samoinicijativno organizovalo prikupljanje smeća na brdu Zvečan i nadam se da će to biti primer drugima, jer prikupljeno staklo, plastika, papir i metal mogu biti prodati onima kojima je to potrebno za proizvodnju, i na taj način ostvariti dobit. Prva osnovna dobit je da se razvija svest o životnoj sredini i njenom očuvanju. Sredina će biti oslobođena otpadaka, samim tim i zemljište će biti oslobođeno. Ostvariće se profit za škole, društva, udruženja, NVO-e, koji će dobiti naknadu za sekundarne sirovine.

Lično bih se uključio u to!

ASI: Kako ocenjujete rad institucija i civilnog društva na polju životne sredine u vašoj zajednici?

OI: Veoma loše! Iz čistog političkog oportunizma, ili ne govore, ili govore, ali u zatvorenim političkim

krugovima, što nije dovoljno za društvo koje to vidi kao problem. Javne tribine, diskusije, otvoreni razgovori, pre ili kasnije učiniće društvo svesnim tog značaja.

Hitno se mora nešto preduzeti i po pitanju radioaktivnog zagađenja, jer se znaju lokacije koje su bile bombardovane. Pojedinci i institucije su istraživale i došle do zaključka da takve informacije postoje ali se strogo kriju od javnosti.

ASI: Da li biste mogli da nabrojite glavne prioritete za sledećih pet godina na polju životne sredine?

OI: Pre svega ispitivanje stepena zagađenosti životne sredine. Kao drugo edukacija stanovništva o zaštiti čovekove sredine.

Preduzimanje širokih akcija, sa učešćem dece školskog uzrasta, u prikupljanju bačenih papira i plastičnih kesa (u gradu i duž glavnih puteva)

Posebna akcija za čišćenje jezera Gazivode i drugih vodenih površina.

Predlog zakona o zaštiti čovekove sredine (ako je eventualno usvojen, onda insistiranje na njegovoj implementaciji)

Intervjuisao:
Ivana Lazarević,
Misija OEBS-a na Kosovu

Vlada nije nikada ozbiljno raspravljala o životnoj sredini

Intervju sa Selvjije Haljimi (PDK) poslanikom u Skupštini Kosova – član parlamentarnog Odbora za pitanja životne sredine u Skupštini Kosova (kupštinski mandat od 2004. do 2007.)

ASI: Po vašem mišljenju, koja su to tri ključna problema u oblasti životne sredine?

S.H: Glavni problem u pogledu zaštite životne sredine svakako bio bi neuspeh da se izmeni i dopuni zakonodavstvo i neuspeh da se sprovede zakon o zaštiti životne sredine, kao i neuspeh da se raspodele nadležnosti na centralnom i lokalnom nivou. Ovakva situacija bi mogla biti ostavljena takva kakva jeste kako se ne bi dobila jasnija slika o tome kome pripada koja nadležnost u pogledu primene politika i procedura u oblasti životne sredine. Smatram da 80% zakonskih propisa neposredno definiše nadležnosti lokalne vlade. Iz tog razloga, neuspeh Ministarstva i lokalne vlasti da primene zakone predstavlja veliki problem.

Drugi problem je ogromno zagađenje vazduha na Kosovu. Do sada, nisu preduzete nikakve mere da se smanji emitovanje štetnih gasova zagađivača vazduha. Osim toga, dodatni problem je kontaminacija vode, odnosno zagađenje vode. Odmah nakon zagađenja vode i vazduha sledi zagađenje zemljišta.

Zabrinuta sam zbog toga što Ministarstvo do sada nije javno objavilo izveštaje sa statističkim podacima o zagađenju životne sredine, uprkos činjenici da Ministarstvo ima takve izveštaje. Smatra se da je neophodno da se ovi izveštaji koji govore o stanju

životne sredine, faktorima koji utiču na zagađenje životne sredine i o onima koji predstavljaju potencijalne rizike objave. Zajednica bi tako bila mnogo opreznija o mogućem uticaju na stanje životne sredine dok obavlja svoje individualne ili grupne aktivnosti u razvijanju svog poslovanja ili nekim drugih sličnih aktivnosti.

ASI: Po vašem mišljenju, koji su to glavni rezultati koji su postignuti u oblasti životne sredine?

S. H: Glavni rezultati u oblasti životne sredine su povezani sa zakonodavstvom koje je skoro istovetno sa zakonima Evropske unije. Ali neuspeh u pogled njihove primene i dalje ostaje veliki i zabrinjavajući problem. Dalje, smatram da je Ministarstvo životne sredine počelo da bude mnogo svesnije nego ranije, zvaničnici Ministarstva su naročito shvatili ove probleme veoma ozbiljno, iako ova ozbiljnost može da se vidi samo teoretski i daleko je od toga da se uistinu primeni praktično. No ipak, verujem da na samom početku teoretsko znanje u oblasti zaštite životne sredine takođe može biti dovoljno.

ASI: Kako biste ocenili rad Vlade u oblasti životne sredine?

S. H: Nisam do sada videla, niti dobila bilo kakve informacije o tome da su se na sastancima Vlade donele neke ozbiljne odluke u oblasti životne sredine, izuzimajući odluke Vlade

o zakonskim propisima donesenim u Skupštini. Pošto cela kosovska Vlada, počevši od Kabineta premijera i ostalih oblasti Vlade ne shvataju da svaka njihova pojedina aktivnost ima posredan ili neposredan uticaj na životnu sredinu, iz toga razloga ne možemo da tvrdimo da je vlada stvarno ozbiljno razmatrala pitanje zaštite životne sredine.

ASI: Po vama, koja su to tri ključna prioriteta u oblasti životne sredine?

S. H: Kao član parlamentarnog Odbora za životnu sredinu smatram da bi prioriteta za sledeći mandat trebalo da budu primena zakonitosti, što znači preduzimanje aktivnosti u skladu sa zakonom i određenih aktivnosti u

pogledu zaštite životne sredine, raspodele nadležnosti između centralnog i lokalnog nivoa u oblasti zaštite životne sredine, prenosa nadležnosti sa UNIMK-a na lokalne institucije u smislu upravljanja otpadom i vodama. Ovo su prioriteta u pogledu zakonskih propisa. Drugi prioritet bio bi taj da vlada shvati da mora da se bavi pitanjima vezanim za životnu sredinu. Treći prioritet je bliska saradnja nadležnih institucija i zajednice u oblasti životne sredine, a ovo se može postići samo uspostavljanjem sektora za zaštitu životne sredine u svakoj opštini na Kosovu. Drugim rečima, ukoliko ne brinemo za životnu sredinu, unišćićemo sebe!

Minimalne mogućnosti za maksimalne zahteve u oblasti zaštite životne sredine

Intervju sa g. Ljiljzimom Zenelijem, prvim potpredsedavajućim u Odboru Skupštine Kosova za poljoprivredu, šumarstvo, seoski razvoj, životnu sredinu i prostorno planiranje o stanju životne sredine na Kosovu (skupštinski mandat u periodu od 2004. do 2007.).

ASI: Koja je vaša ocena stanja životne sredine na Kosovu kao člana Odbora Skupštine Kosova za životnu sredinu?

LZ: Stanje životne sredine na Kosovu je ocenjeno kao alarmantno, usled činjenice da se nalazimo u situaciji gde mi kao institucija prolazimo kroz prelazni period, gde institucije imaju veću odgovornost prema ovom fenomenu, gde su trenutne mogućnosti koje bi imale direktan uticaj na poboljšanje situacije veoma male u poređenju sa svim potrebama koje uključuju probleme u oblasti životne sredine. Kosovo je bilo suočeno sa velikim zagađenjem, a takva je situacija i danas. U proteklih petnaestak godina nije se dovoljno obraćala pažnja na ovaj problem. Tokom komunističkog sistema, na Kosovu se primenjivala nasilna eksploatacija svih resursa i prirodnih podzemnih resursa bez obraćanja pažnje na moguće posledice po životnu sredinu. S druge strane, dominirala je politika koja nije obraćala pažnju na obnavljanje prirodnih potencijala i održavanje raznolikosti. Pored svih ovih nepomenutih stvari, možemo doći do zaključka da je stanje životne sredine na Kosovu očajno i da zahteva hitno rešavanje kako bi se sprečilo dalje zagađivanje životne sredine koja je trenutno u veoma opasnoj situaciji.

ASI: Koji su to glavni problemi u oblasti životne sredine na Kosovu?

LZ: Glavni problem u oblasti životne sredine je industrijsko zagađenje, industrijski otpad ili ostaci koji su se nagomilali

tokom dugog perioda i nisu dobili odgovarajuću pažnju u pogledu pročišćenja ili uklanjanja, što je dovelo da zagađenja voda. Na Kosovu nema nijednog sistema za odvođenje otpadnih voda i upravljanje otpadnim vodama i mislim da bi trebalo da usredsredimo našu pažnju na ovaj problem. Industrijski otpad sadrži teške metale koji su veoma toksični, a zagađenje ne utiče samo na stanovništvo nego takođe i na biljni i životinjski svet. Ovo se okreće u krug, gde će posledice biti postepene. Smatramo da bi tretiranje otpadnog industrijskog otpada trebalo da bude prioritet na kome kosovske institucije treba da rade.

Ali glavni problem i veće posledice nastaju usled zagađenja vazduha, u pogledu termoelektrane Kosovo A kao potencijal za ogromno zagađenje, a da ne zanemarimo i ostale mogućnosti takvog zagađenja. S jedne strane, imamo situaciju gde su šume opustošene do neverovatnog stepena, a dovoljna pažnja nije posvećena ovom problemu ni u periodu pre ni posle rata.

ASI: Koja su to tri glavna rezultata u poboljšanju stanja životne sredine?

LZ: Svaki put, kada se neki problem pojavi on zauzima glavno mesto, naspram onoga što je urađeno ili postignuto tokom tog perioda, iz toga razloga institucije i ja lično kao svako politički odgovorno lice, se suočavamo sa problemima, i predstavljamo naše razloge u raspravama kao što je to bila regionalna parlamentarna konferencija o pitanjima životne sredine. No ipak, Skupština

Kosova je u partnerstvu sa Vladom uspela da uspostavi osnovno zakonodavstvo koje će omogućiti preduzimanje konkretnih koraka i u uspostavljanju povoljne životne sredine koja će imati direktan uticaj na sprečavanje zagađenja. Svesni smo trenutne situacije u kojoj se nalazi Skupština Kosova, međutim ukoliko nemamo mnogo dosledniji i jasniji pristup i praktičan pristup u saradnji sa međunarodnim mehanizmima u pogledu usredsređivanja na mnogo efikasnije politike i postupke, onda svakako nismo zadovoljili nivo obavljanja naših dužnosti na odgovarajući način kako u funkciji poslanika Skupštine, tako i funkciji građana.

ASI: Da li biste mogli da navedete tri ključna prioriteta za narednih pet godina u oblasti životne sredine?

LZ: Glavni prioritet bi trebalo da bude primena zakona o zaštiti životne sredine. Iz toga razloga trebalo bi pod hitno da se sprovede koncept nadgledanja industrijskih kapaciteta koje imaju negativan uticaj na izgled životne sredine. Drugo,

Kosovo bi trebalo da ima sistem za odvođenje otpadnih voda i upravljanje otpadnim vodama, problem koji zahteva mnogo veću i ozbiljniju pažnju i direktnije tretiranje. S druge strane, problem nedostatka vode bi trebalo takođe naglasiti. Na Kosovu trenutno postoji ozbiljan problem sa vodom iz cisterni, naročito ove godine kada smo bili svedoci da je morao da se primeni mnogo praktičniji pristup. Ubeđen sam da ukoliko imamo politiku koja će omogućiti konkretnije korake u upravljanju otpadnim vodama, imaćemo mnogo opušteniju situaciju u poređenju sa svim mogućnostima koje se mogu javiti kao posledica ovih zagađenih voda u pogledu epidemija i ostalih zdravstvenih aspekata. Treće, tretiranje industrijskih otpadnih voda koje su se nagomilavale godinama i koje predstavljaju potencijalne zagađivače životne sredine, naročito zagađivače površinskih voda.

Borba oko životne sredine između ljudi koji žele da očuvaju prirodu i urbanističkih projekata

Intervju sa gospodinom Petrom Beronom,

članom Parlamentarnog odbora za životnu sredinu i vode u bugarskom Parlamentu

IPS: G. Beron, šta se za poslednjih 5 godina promenilo u sferi životne sredine u Bugarskoj?

Petar Beron: Početkom perioda tranzicije iz 1990-ih godina, situacija u Bugarskoj bila je onakva, kakva je sada na Kosovu, sa opšte prisutnim zagađenjem, nedostatkom informacija o parametrima životne sredine, itd. Na početku svoje karijere poslanika Parlamenta, ja sam pre 17 godina takođe učestvovao u radu nevladine organizacije pod imenom Eko-glasnost, koja je radila na tome da promeni stanje životne sredine. Tokom perioda pre pristupanja, kada smo još bili kandidati za uclanjenje u EU, morali smo da uskladimo sve svoje zakone sa zakonima EU. Kao poslanici i u svojstvu potpredsednika Parlamenta, u Odboru za životnu sredinu i vode morali smo da donesemo mnoge zakone, od kojih su neki još uvek u postupku, a koje prema opštem Evropskom zakonodavstvu treba usvojiti.

Morali smo da ih usaglasimo, jer smo potpisali povelje da moramo tako da uradimo da bismo bili uzeti u razmatranje za prijem u EU. Upravo juče u bugarskom Parlamentu doneli smo Zakon o zemlji. Posle opšteg okvira, mi sada donosimo posebne zakone za razne komponente životne sredine. Takođe je popravljen Zakon o biološkoj raznovrsnosti, jer su se sada pojavile mnoge liste zaštićenih životinjskih vrsta i mi moramo njih da uključimo u zakon. Glavna stvar posle prijema bila je da se priključimo sistemu Natura 2000. Natura 2000 je opšta mreža za celu Evropu.

Poslali smo Evropskoj uniji

spisak nekoliko zaštićenih oblasti koje će biti uključene u ovu mrežu, što predstavlja jednu novu grupu ovakvih oblasti u tom smislu. Ukoliko usvojimo ove informacije, izlažemo se opasnosti da nas EU kažnjava zato što nismo puno toga učinili u pogledu raznih projekata, i to bi bile nacionalne sankcije. Na najnovijem spisku se nalazi oko 27% teritorije koje pokrivaju oblasti koje su obuhvaćene sistemom Natura 2000. Ovo je jako bitno, jer će sada Bugarska dobiti sredstva od Evropske unije za povećanje ovog učešća.

IPS: Interesuje nas da čujemo koje su obaveze usledile posle tranzicije, koje još uslove treba da ispunite?

PB: Jedna od najneprijatnijih obaveza bila je zatvaranje reaktora nuklearne elektrane. Ovo je bilo deo jednog od poglavlja Sporazuma o prijemu, za šta smo smatrali da stvarno nije bilo pravedno, zato što su ovi reaktori bili apsolutno bezbedni, izveštaj o bezbednosti je bio usvojen, razmotren, potpisan od strane svih EU članica, i bilo je puno načina da se ovi reaktori, koji su se pokazali jako sigurnim i pouzdanim do kraja svog roka u 2012. godini, provere. Ali zbog pritiska od strane nekoliko zemalja, evropska komisija je morala da u jedno poglavlje Sporazuma o prijemu unese stavku da mi do kraja 2006. godine moramo da zatvorimo prva 4 reaktora. A možete i sami da vidite kakve je štete to nanelo privredama naših suseda. Mi smo bili glavni izvoznici električne energije, i prošle godine smo izvezli 7 milijardi kilovata svim zemljama u

okruženju Bugarske (Kosovu, Albaniji, Makedoniji, Grčkoj i Turskoj). Pokrivali smo 80% potrošnje električne energije u ovom kraju, ali je ove godine izvoz električne energije spao na jednu milijardu kilovata, i od sledeće godine verovatno ćemo postati uvoznici električne energije.

Takođe, ove postoji i jedan drugi problem. Sa zatvaranjem reaktora, glavni izvor električne energije postale su termocentrale koje koriste ugalj, a koji opet prouzrokuje drugi problem, to jest zagađenje, zato što one koriste lignit, koji sadrži puno sumpora. Sada se opet vrši pritisak na nas da ili promenimo proizvodnu liniju ili da termocentralu zatvorimo, jer smo obavezni da smanjimo ispuštanje gasova. To se prati. Mi imamo jako dobro organizovan sistem praćenja. Ukoliko se ova termocentrala zatvori, to će još više pogoršati energetska ravnotežu u zemlji. Zato mi moramo da, uz pomoć japanske vlade, završimo restrukturiranje ovih postro-

jenja, dok istovremeno gradimo novu nuklearnu elektranu, koja će verovatno biti gotova do 2012. godine. Tako očekujemo da ćemo prebroditi ovu krizu za nekoliko godina, ali naš stav je bio da je trebalo da ova postrojenja rade još 5 godina. U ovom sektoru se već priča da ako dođe do regionalne krize u ravnoteži energije onda je moguće da počnu pregovori da se reaktori ponovo otvore. Ali naravno, u Evropskoj komisiji (EC) postoje ljudi koji se veoma protive ovome, i oni kažu da prosto moramo da poštujemo sporazume.

Inače, Bugarska ima probleme zbog kontradiktornosti velike raznolikosti razvoja koji su kod nas u toku. Sada postoji veliki broj starih zgrada, i očuvanje ovih urbanih krajeva je veoma teško. Na primer, restauracija planinskih skijaških centara i primorskih odmarališta ide paralelno sa borbom između ljudi koji žele da očuvaju prirodu i urbanističkih projekata.

IPS: Pomenuli ste da će Bugarska izgraditi novi reaktor

Prioritet je implementacija zakona o zaštiti životne sredine u Hrvatskoj

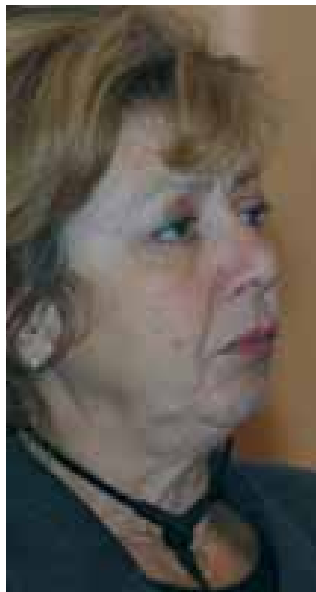
Intervju sa gđom. Mirjanom Brnadić,

članica parlamentarnog odbora za zaštitu životne sredine Hrvatskog Sabora.

blizu reke Dunav. Vezano sa tim, koji su najvažniji problemi međunarodne saradnje u oblasti zaštite životne sredine. Šta vaši susedi misle o ovom reaktoru ili uopšte?

PB: Ovi reaktori će biti apsolutno bezbedni, jer će ih graditi međunarodne firme, strana preduzeća, koja se dugo vremena bave ovim poslovima. Što se tiče naših suseda, Rumunija na primer nastoji da prodaju ono što proizvede termocentrala Crna Voda, koja je takođe na Dunavu, tako da bi oni želeli da nas eliminišu sa tržišta. Grčka takođe ima neke ideje o tome, ali nema sumnje da je ovo jedini način da se osigura električna energija na Balkanu. Mi smo takođe prošle nedelje učestvovali u radu konferencije o globalnom zagrevanju u Briselu. Nema jasne odluke o tome da li da se razvija nuklearna energija ili ne, i Evropska komisija se neće u to mešati. Ali, mi smo na konferenciji izjavili da je nuklearna energija čistija, nema zagađenja, tako da trebalo da izgradimo mnoge druge reaktore. Alternativni izvori energije su možda dobra ideja, ali oni ne mogu stvarno da daju neki veći doprinos na energetskoj sceni. Iz termocentrala, koje izazivaju dosta zagađenja, potiče 75% naše energije, tako da, ako želimo da za 20%, smanjimo zagađivanje gasovima, što stoji u odluci Evropske komisije, onda mi zaista moramo da koristimo nuklearnu energiju.

Intervju vodio Bljerim Velja iz misije OEBS-a na Kosovu

ASI: Koji su glavni problemi životne okoline u Hrvatskoj?

Mirjana Brnadić: U Hrvatskoj je, a verujem da je slično i u drugim zemljama u tranziciji gde su problemi zaštite okoline prisutni i sa kojima se mi borimo zapravo već poslednjih dvadeset-trideset godina. Od početka shvatili smo koji su nam problemi ali smo morali ići korak po korak. Problemi zaštite sredine su uvek vezani sa ekonomskim problemima i ovog trenutka mi smo uskladili mogu reći gotovo u celosti zakonske regulative sa zakonima Evropske unije i postigli smo znatne napretke u rešavanju problema zaštite okoline.

ASI: Koji su koraci i struktura pregovaranja u

polju životne sredine tokom približavanja sa pravnim normama EU-a?

MB: Mi smo od osnivanja pregovora u poglavlju o životnoj sredini uskladili zakonske regulative, sada očekujemo treći izveštaj ove komisije. U oba dva izveštaja smo postigli odlične rezultate osim što moramo učiniti poboljšanje u pogledu jačanja administracije i određenih problema o zaštiti vazduha.

ASI: Koja je uloga Parlamenta u ovom procesu?

MB: Uloga parlamenta je da donese zakonske regulative i da te regulative uskladi sa zakonima Evropske unije.

ASI: Šta treba da uradi država u jačanju zaštite životne sredine?

MB: Izazovi su veliki jer što je veći standard u zemlji, što je ekonomija razvijenija, što je proizvodnja veća naravno da to rezultira i sa određenim povećanjem zagađenja sredine i uloga je države da ta zagađenja svede na dozvoljene granice i da se ojača taj administrativni deo koji će pratiti kakvo je stanje životne sredine i preduzeti adekvatne mere da se okolina održava u dozvoljenim granicama.

ASI: Koji su prioriteti Hrvatske u oblasti životne sredine za sledeće pet godine?

MB: Prioriteti zaštite su upravo implementacija tih

zakona u svakodnevni život, što znači jačanje administrativnog sektora, jačanje inspekcije i jačanje određenih fondova koji se moraju osigurati i finansijska sredstva za zaštitu sredine. Mi ćemo u sledećih pet godina sigurno raditi na sprovođenju strategije upravljanja sredinom gde smo odredili mere i programe koji se moraju izvršiti u sledećih pet godina i na tom planu se puno radi i već smo postigli znatne rezultate na koje smo izuzetno ponosni.

ASI: Šta biste dodali za kraj?

MB: Meni je jako drago što sam došla na ovu konferenciju, da čujem kako drugi rade ali i da prenesem ono što smo mi napravili jer mislim da smo u pristupanju Evropskoj uniji zapravo najviše postigli u zaštiti sredine i uverena sam da će vam naša iskustva dobro doći i ovde na Kosovu jer ono što sam videla na prvi pogled pri dolasku sa aerodroma u Prištinu, bilo mi je žao sto vidim toliko smeća, toliko ambalaže, toga više nema u Hrvatskoj. Pozivam vas da dođete u Hrvatsku da biste videli naša iskustva i dobili ideju kako smo mi to rešili da biste pokušali i vi tako rešiti.

Intervjuisala Lejla Selimi,
OEBS-ova misija na Kosovu

Naš prioritet je međunarodni nacionalni park Šar planina

Intervju sa g. Marijanom Dodovskim – bivšim ministrom za životnu sredinu Makedonije, trenutno članom Parlamentarnog odbora za transport, veze i ekologiju Parlamenta BJR Makedonije.

IPS: Možete li molim vas da opišete stanje životne sredine u Makedoniji? Šta predstavlja najveću opasnost po životnu sredinu?

Marijan Dodovski: Stanje životne sredine u Makedoniji trebalo bi da se posmatra u širem kontekstu – regionalnom, jer se može zapaziti da postoji slično stanje životne sredine u zemljama jugoistočne Evrope. Makedonija je u kratkom periodu pretrpela proces tranzicije i morala je da izvrši transformaciju državne imovine u privatnu. Ovakva tranzicija imala je uticaj na životnu sredinu.

Uopšteno govoreći, Makedonija spada među zemlje koje imaju izuzetno zaštićene oblasti, dok istovremeno ima oblasti koje su izložene ogromnim pritiscima zagađivača. Mi imamo tri nacionalna parka: Pelister, Galičica i Mavrovo, i neka druga zaštićena prirodna dobra.

Pored toga, u skorij budućnosti očekujemo da Šar planina bude uključena u kategoriju nacionalnog parka, mada je naša želja da nacionalni park Šar planine ustanovimo kao međunarodni nacionalni park koji ujedinjuje oblasti Makedonije, Kosova i Albanije.

Što se tiče životne sredine može se reći da je u Makedoniji najkritičnija stvar odlaganje otpada. Makedonija ima samo jednu deponiju, koja se nalazi blizu Skoplja, tako da bi u budućnosti trebalo više napora da se uloži da se reši problem odlaganja otpada. Međutim, ostaje otvoreno pitanje da li treba da se izgrade regionalne ili opštinske deponije. Ostale kritične tačke po pitanju životne sredine obuhvataju livnicu u Velesu, fabriku Jugohrom u Tetovu, termo-centrale u Oslomeju i Bitolju. Vredi istaći da u Makedoniji postoji problem postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, pošto se ni u jednom gradu, kao što su Skoplje, Tetovo, Gostivar i drugi gradovi, otpadne vode, pre nego što se ispuste direktno u reke, ne pročišćavaju. Kao što sam već pomenuo, stanje životne sredine u Makedoniji ima dve strane, odnosno i netaknutu prirodu, i određeni pritisak zagađenja životne sredine.

IPS: Koji mehanizmi postoje za zaštitu prirode i zaštićenih oblasti?

MD: Doneli smo novi zakon o zaštiti prirode koji obuhvata nove kategorije zaštićenih oblasti, na bazi kriterijuma

uspostavljenih u MUOP-u (Međunarodnoj uniji za očuvanje prirode). Trenutno na predlog Vlade naš Parlament potvrđuje sve zaštićene zone, i tu se u ovom trenutku razmatra i nacrt zakona o Nacionalnom parku Pelister, uključujući tu i njegove nove granice. Vlada vredno radi na izradi neophodne zakonske osnove i uključuje nove oblasti pod zaštitu, uz davanje prioriteta pitanju da se Šar planina proglasi za nacionalni park.

IPS: Kakvo je stanje makedonskog zakonodavstva u pogledu životne sredine?

MD: U oblasti zakona o zaštiti životne sredine, Makedonija je ostvarila puno – naročito što se tiče njenog usaglašavanja sa zakonima EU. Usvojeni su novi zakoni, kao što je zakon o životnoj sredini, o odlaganju otpada, o buci, zagađenju, zakoni GMO koji su napisani u saradnji sa programima tehničke pomoći EU. Ipak, uprkos tome što Makedonija ima većinu neophodnih zakona, njihovo sprovođenje nije dovoljno. Makedoniji su potrebni ekonomski instrumenti da reši brojne probleme zaštite životne sredine. Jedan od važnih zakona predstavlja zakon o vodama koji je već prošao prvo čitanje u Parlamentu. Novim zakonom predviđa se da vodama upravlja i njihovo stanje prati samo jedno ministarstvo (odnosno ministarstvo životne sredine), umesto sadašnje prakse zajedničke odgovornosti različitih organa.

IPS: Kao bivši ministar za životnu sredinu, i sada poslanik

u parlamentu, kako vi ocenjujete sadašnje veze između ove dve institucije u oblasti zaštite životne sredine?

MD: Između ovog ministarstva i vlade postoji dobra saradnja u oblasti zaštite životne sredine. Ipak, Parlament bi trebalo da ima veći uticaj, ne samo u oblasti harmonizacije zakona sa EU normama, već isto tako i u njihovoj implementaciji. Osim toga, izvršni i zakonodavni ogranak vlasti treba više da saraduju na regionalnom nivou.

IPS: Koji je najveći problem međunarodne saradnje u oblasti zaštite životne sredine?

MD: Pre nekoliko godina, kada sam radio kao ministar za životnu sredinu, mi smo bili deo jedne celine i uspostavili smo vrlo dobru regionalnu inicijativu za zaštitu životne sredine pod imenom Regionalni program za obnovu životne sredine (REReP) za Jugoistočnu Evropu, a u okviru Pakta stabilnosti. Ovde su uključeni ekonomski instrumenti, akcije građanskog društva, saradnja ministarstava zemalja u regionu, preko koje su sprovedeni brojni projekti koji su imali za cilj rešavanje problema životne sredine u regionu. Značaj ove inicijative bio je veliki, jer problemi životne sredine ne znaju za državne granice, etničku i versku pripadnost, tako da se ovi problemi mogu rešavati samo putem dobre prekogranične komunikacije.

Problemi životne sredine u regionu Leposavića

Od 1972. godine rudnici Trepče u basenu Kopaonika (Belo Brdo, Žuta prla, Koporić, Jelacke i Gnježdane) rudu koncentrišu u Leposaviću, na severu Kosova. Postrojenja za flotaciju i deponije otpada nalaze se blizu centra Leposavića. Do 1972. godine se postupak odvajanja kamena od rude odvijao u postrojenju za flotaciju u Zvečanu. Pošto se ruda razbije na manje čestice, minerali se odvajaju od kamena u sudu sa vodom i hemikalijama, što čini takozvani postupak flotacije. Instalirani kapacitet postrojenja za obradu rude u Leposaviću iznosi 350.000 tona godišnje.

Od 1972. do 2006. godine, ukupna količina obrađene rude bila je 6.140.000 tona, što je dalo 249.580 tona koncentrata olova, 203.860 tona cinkovog koncentrata i 5.956.640 tona preostalog otpada.

Deponije otpada

Postoje dve deponije flota-

cionog otpada, gde se sakupljaju voda i šljaka: jedna se ne koristi u Gornjem Krnjinu, a jedna je još uvek aktivna u Bostaništu. Obe deponije nalaze se tačno na obali reke Ibar, blizu regionalnog puta Kraljevo-Priština/Pristina, u regionu Leposavića. One zauzimaju velike površine, uglavnom poljoprivrednog zemljišta, a zbog određenog sadržaja teških metala i otrovnih sastojaka, koji potiču od flotacionog postupka; ove deponije predstavljaju izvor zagađenja vazduha, zemlje, površinskih i podzemnih voda. Otrovnost prašina od rudnih otpadaka prenosi se vetrom, izazivajući opšte zagađenje u regionu. Pod uticajem kiše i snega, stvaraju se oksidi teških metala, kao što su olovo, arsen i cink, i zagađuju okolne ekosisteme, naročito površinske i podzemne vode reke Ibar. Kao posledica toga, voda iz Ibra nije pogodna za ljudsku upotrebu,

ni za poljoprivredne svrhe. Ovo zagađenje nije samo lokalni problem: deo zagađenja se Ibrom, preko Morave i Dunava, prenosi u Crno More.

Teški metali i zdravlje čoveka

U široj oblasti opštine Leposavić živi oko 20.000 stanovnika. Centralna oblast, sa selima Kutnje, Kruševo, Gornji Krnjin, Ulje, Tvrđen i Kajkovo, ima 8.000 – 10.000 stanovnika. Poljoprivreda je uglavnom skoncentrisana uzduž Ibra i na brdima. Najčešći usevi su žito, kukuruz, pasulj, krompir, paradajz, paprika i luk, pored uzgajanja voća. Teški metali, kao što su olovo, cink, kadmijum, arsen, nikel i živa, talože se u povrću. Glavni načini trovanja čoveka teškim metalima i otrovnim sastojcima jesu preko udisanja prašine i unošenja hrane (odnosno vode iz zagađenih bunara, preko voća, povrća i ribe iz Ibra).

Od 2004. do 2006. godine, fakultet tehničkih nauka pri mitrovačkom univerzitetu, a u saradnji sa zavodom za ljudsko zdravlje i medicinskim fakultetom, istraživao je uticaj rudarstva i metalurgije u regionu Leposavića na životnu sredinu. Prvo istraživanje bavilo se prisustvom teških metala u zemlji na teritoriji opštine Leposavić, severno i južno od deponija i u romskom izbegličkom kampu u gradu. Jedan od najvažnijih zaključaka jeste da je zemljište u okolini Leposavića vrlo zagađeno i više nije pogodno za poljoprivredne svrhe.

U sledećoj fazi, uzeti su uzorci krvi od 4 nasumičnih grupa sa sličnim epidemiološkim karakteristikama (I - radnici Trepče različitih profesija, koji rade u industriji olova, II - zdravstveni

radnici u Leposaviću, III - deca do 6 godina starosti u romskom kampu u Leposaviću, IV - deca do 6 godina starosti u obdaništu u Leposaviću).

Koncentracije olova u krvi upoređene su sa standardima SZO-a za profesionalno i neprofesionalno izlaganje, te sa preporukama za neprofesionalno izlaganje osetljivih kategorija stanovništva, kao što su deca u grupama III i IV.

U 66 posto uzoraka, radnici Trepče prekoračuju MPK (maksimalnu prihvatljivu koncentraciju) za profesionalno izlaganje. Za zdravstvene radnike je slučaj takav kod 17,5 posto uzoraka. MPK prag za neprofesionalno izlaganje prekoračen je kod 58 posto romske dece, u poređenju sa 15,3 posto kod dece u obdaništu. Možemo zaključiti da postoji značajna veza između koncentracije olova u krvi i profesionalnog izlaganja olovu. Važne su razlike između dece u grupama III i IV, a njih izazivaju navike, higijena i loši uslovi života.

Potrebno je dalje praćenje, sa detaljnom ocenom zdravstvenog stanja u opštini Leposavić, kao i sastavljanje akcionog plana. Ovo treba da obuhvati i kampanju za uzdizanje svesti, izradu zdravstvene strategije sa utvrđivanjem i definisanjem svih izvora zagađenja i predlaganjem mera za njihovu eliminaciju.

Napisali profesor Milan Barać, profesor sa Tehničkog fakulteta Mitrovačkog univerziteta i jedan od osnivača nevladine organizacije za zaštitu životne okoline Alternativna rešenja, i **Nikica Vitas,** asistent.

Izazov u poboljšavanju zaštite životne sredine

Dr Endrju Farmer, Institut za evropsku politiku životne sredine, London

Efikasna zaštita životne sredine je neophodna kako bi se ostvarili i domaći i međunarodni ciljevi očuvanja životne sredine. Međutim, postoji i nekoliko drugih ishoda koji se odnose na ciljeve društveno političkog razvoja. Životna sredina je dobro pitanje kroz koje se mogu unaprediti debata i učešće, ne samo zato što bi se pažnja usmerila na pitanja koja se tiču životne sredine u toj debati već i zato što bi se pomoglo da se praksa učešća razvije i šire. Efikasna zaštita životne sredine daje mogućnost zajednicama da shvate jasnu vezu između pitanja koja se njihovim tiču i važnosti vladavine zakona. Ne treba potcjenjivati važnost koju ima unapređeno učešće ostalih ključnih aktera, stvaranjem na primer novih odnosa između industrije i regulatornih tela, što može promeniti dinamiku društvene i ekonomske interakcije. Konačno, efikasno upravljanje zaštitom obezbeđuje formalan sistem za međunarodnu saradnju, posebno sa prvim susedima, po pitanjima prekogranične saradnje, kao što je upravljanje resursima vode.

Sprovođenje zakona može biti teško iz više razloga. Još 1756. godine Bendžamin Frenklin je rekao „Suviše blagi zakoni se retko poštuju; suviše strogi, retko sprovode“. Ovakv komentar važi i danas. Prilikom sprovođenja zakona do problema mogu dovesti različiti faktori. Sposobnost organa za sprovođenje zakona može biti neadekvatna, npr: broj radnika, stručnost, oprema, itd. To delimično može biti očigledno kada se organi odjednom suoče sa novim obavezama koje su im nametnute putem novih zakona. Mogu postojati ograničenja u zakonskim instrumentima, npr: novčane kazne ili druge kazne možda nisu dovoljne da bi se promenilo ponašanje. Možda postoji politička opozicija, tj. zakon o zaštiti životne sredine može zahtevati zatvaranje fabrike, ali se tome protivi lokalna zajednica.

Samim tim, važno je uspostaviti pravu ravnotežu između ciljeva. Kao prvo, važno je da se obezbede ključni uslovi za zaštitu životne sredine i zdravstvenu zaštitu (dopuštanje da se toksično emitovanje koje ugrožava zdravlje nastavi nije moguće opravdati). Osim toga, zakoni moraju uključiti pitanje praktičnosti, npr: institucionalne funkcije i sposobnosti. Nema smisla zahtevati od organa da preduzmu aktivnosti koje nisu u mogućnosti da obave. Važno je stoga odrediti ravnotežu između fleksibilnosti i propisa u zakonu. Fleksibilnost može omogućiti da se pronađu najefikasniji pristupi ali isto tako može zahtevati puno resursa za primenu zakona. Propis može postaviti uslove „uklesane u kamenu“ ali može biti i lakši

put. Konačno, vremenski rokovi su takođe važni, tj. pristup u zakonu može biti ispravan, ali pitanja praktičnosti zahtevaju da se obrati pažnja prilikom određivanja rokova za sprovođenje.

Kada se jednom ova pitanja razmotre, važno je da se zakoni napišu na način koji stvara mogućnosti za efikasnu primenu a vladi i upravama omogućava da upotrebe zakon na efikasan način. Neki od neophodnih elemenata da se to osigura obuhvataju:

- Postoji jasna pravna definicija cilja.
- Važno je jasno definisati one koji se regulišu i predviđene obaveze.
- Obaveze predviđene zakonom moraju biti u granici koju je moguće ostvariti.
- Obaveze se moraju efikasno predstaviti javnosti i onima na koje se zakon odnosi.
- Kazne se moraju odrediti tako da se na poštovanje zakona gleda kao na korisniju stvar od kršenja zakona.
- Osim upotrebe kazni, moraju se smanjiti načini da se izbegne ponašanje koje podrazumeva nepoštovanje zakona.
- Važno je da se jasno definišu opcije za mere sprovođenja.

Određivanje načela predstavlja izazov. Mora postojati efikasna analiza pitanja koja se razmatraju (ekološka, ekonomska, institucionalna, itd.), dovoljno debata sa ključnim akterima (industrija, građani, itd.) i adekvatna saradnja između zvaničnika i parlamentarca. Što je još važnije, mora se imati dovoljno vremena i resursa da se to uradi. Građani

su ključni partneri u procesu. Mnogi zakoni EU o zaštiti životne sredine naglašavaju učešće ključnog aktera, npr: omogućiti IPPC (Integrirana kontrola sprečavanja zagađenja) ili planiranje uređenja basena reke, a ključni akteri mogu dati dragocen doprinos u stvaranju zakona. Komunikacija će poboljšati razumevanje zakonskih obaveza i tako ih učiniti efikasnijim.

Parlamenti igraju ključnu ulogu u procesu pristupanja EU. Međutim, problemi mogu nastati kada se od parlamentaraca zatraži da „bez razmišljanja odobre“ propise EU. S druge strane, mnoge obaveze EU zahtevaju da se to odrazi u nacionalnim/lokalnim uslovima, uključujući i pravni kontekst, a to je važna prilika za parlamentarno angažovanje. Parlamentarci bi takođe trebalo da obezbede da su zakoni (od početka do kraja) praktični i da ih je moguće sprovesti a, u prenošenju zakona EU, parlamentarci mogu pokušati da poboljšaju integraciju sa drugim zakonima i politikom (uključujući to i na nacionalnom nivou), kao što su ciljevi u vezi sa učešćem.

Na kraju, važno je da se na efikasne zakone za zaštitu životne sredine gleda kao na širi politički/društveni razvoj. Zakon o zaštiti životne sredine predstavlja važan izazov u smislu da treba da bude i ambiciozan i ostvarljiv. U tome važnu ulogu imaju parlamentarci prilikom proučavanja zakona – ne samo njegovih osnovnih obaveza već i u razmatranju njegove pune praktičnosti i uloge u učešću građana.

Dimenzija zaštite životne sredine u procesu pristupanja EU

Piše dr Kerstin Tevs, politički konsultant i saradnik Centra za istraživanje politike zaštite životne okoline pri Freie Universität u Berlinu.

Uspostavljanjem procesa stabilizacije i pridruživanja 1999. godine Evropska unija (EU) je zemljama jugoistočne Evrope (JIE) ponudila mogućnost da postanu zemlje članice u srednjoročnom i dugoročnom periodu. Kada takva zemlja želi da postane član, zemlje iz regiona JIE moraju u potpunosti da poštuju pravila EU. Kako je definisano kriterijumima iz Kopenhagena, koji su usvojeni 1993. godine, nova zemlja članica mora da zadovolji tri kriterijuma:

- političke: stabilnost institucija koja garantuje demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina;
- ekonomske: postojanje funkcionišuće tržišne ekonomije i sposobnost trpljenja pritiska konkurencije i tržišnih sila u okviru Unije;
- prihvatanje evropskog prava (Acquis): sposobnost preuzimanja obaveza članstva, uključujući pridržavanje ciljeva

političke, ekonomske i monetarne unije.

Dok politički i ekonomski kriterijumi održavaju osnovne principe demokratije i tržišne ekonomije kao vodeće principe evropske integracije, treći kriterijum je mnogo više od osnovnog okvira za željeni društveni poredak. Evropsko pravo čini dosta pravnih akata u različitim oblastima politike, uključujući životnu sredinu, koji su decenijama razrađivani, a koji su obavezujući za zemlje članice i one koje žele da postanu članice, pre nego što pristupe.

Problem iz perspektive EU

Uspjeh ili neuspjeh pripreme EU-a za moguće nove članice neumitno ima uticaj na buduću sposobnost EU da deluje. Ovo je bilo tačno od samog početka procesa proširenja, ali nije bilo tako eksplicitno objavljeno u ranijim zvaničnim dokumentima kao u novoj strategiji proširenja koja je usvojena 2005. godine (COM (2005) 561 konačna verzija).

U novoj strategiji za proširenje definisana su tri najvažnija principa:

1. Učvršćenje obaveza (odnosno izvršavanje datih obećanja i oprezno davanje novih);
2. Rigorozna i pravedna uslovljenost;
3. Komunikacija

Princip 1 se odnosi na činjenicu da brzina proširenja mora da uzme u obzir sposobnost apsorpcije EU. EU tokom procesa proširivanja mora da obezbedi svoju sposobnost funkcionisanja. Za to su potrebne reforme institucija u pogledu postupaka odlučivanja u okviru EU, sposobnost daljeg razvijanja novih pravila, ako se uvećava i uzimanje u obzir budžetskih ograničenja.

Jedan od najvažnijih i novih instrumenata u strategijama proširenja odnosi se na sposobnost razvijanja pravila u slučaju proširenja: To je neka vrsta ocene uticaja mogućeg pristupanja zemalja na sposobnost EU da deluje. U strategiji

proširenja za 2006-2007 eksplicitno se navodi da uz svako mišljenje Komisije o prijavi neke zemlje za članstvo sada mora da obuhvati ocenu kako će pristupanje zemlje uticati na pravila EU. Ovo znači da je EU mnogo stroža u ocenjivanju napretka u zadovoljavanju kriterijuma za pristupanje. Komisija kaže „Dalja proširenja ići će brzinom koju diktira uspeh svake zemlje u zadovoljavanju rigoroznih standarda, da bi se obezbedila glatka apsorpcija novih članica” (COM 2005 561 konačna verzija: 4). To znači da dalja proširenja neće kao ranije činiti neka veća grupa zemalja.

Princip 2 direktno je povezan sa prvim: Primena pravedne i rigorozne uslovljenosti predstavlja jedan od stubova nove strategije proširenja. Uslovljenost prosto znači: ako se ne izvrše obaveze članstva nije moguće pristupanje. Ove odrednice su kriterijumi koji se mogu meriti i odnose se na najvažnije elemente delova evropskog prava. Ukratko ovo znači: Početak pregovora zavisi od ispunjavanja prvih standarda. Završni standardi tiču se zakonskih mera, institucija i administrativnih organa i evidencije o primeni evropskog prava (COM (2006) 649:6).

Ovo je potpuno u skladu sa izjavom Komisije iz 1998. godine o strategijama proširenja za životnu sredinu u pogledu CIE:

„Poštovanje zakona o zaštiti životne sredine nije krajnji cilj, ni za zemlje kandidate niti za Evropsku uniju. Problem potpune integracije dimenzije životne sredine i održivog razvoja u sve najvažnije oblasti ostaje najveći i hitan problem za celu Evropsku uniju. Na proces proširenja treba gledati iz ove šire perspektive i na njemu treba raditi na takav način da se približi cilju pravog održivog razvoja” (COM 1998)294: 19).

Stoga zadovoljavanje postojećih pravila evropskog prava o životnoj sredini – koji uvek predstavljaju rezultat kompromisa između predvodnika u oblasti zaštite životne sredine i onih koji kaskaju u EU, predstavlja jedan minimum koji EU mora da zahteva u cilju obezbeđivanja sposobnosti EU-a da dalje razvija politiku zaštite životne sredine posle proširenja.

Treći princip odnosi se na potrebu da se u većoj meri uključi javnost – ne samo u zemljama pristupnicama nego i u zemljama članicama. Time se odražava da će uspeh narednih proširenja zavisiti od podrške javnosti i više demokratskog ozakonjenja procesa proširenja.

Problem iz perspektive zemalja JIE

Kao zemlje CIE, zemlje JIE imaju probleme društava u tranziciji: da istovremeno izgrade demokratske strukture i uvedu principe tržišne ekonomije. Za oba regiona, ovaj zadatak reorganizacije skoro od samog početka tranzicije uobličava mogućnost postajanja članica EU.

Tako se, rekonstrukcija društvenog poretka u regionu CIE odvijala najkasnije posle potpisivanja sporazuma o pristupanju sredinom devedesetih godina, u velikoj meri uobličena zakonskim pravilima iz inostranstva. Potpisivanjem Evropskog partnerstva u okviru procesa pridruživanja i stabilizacije ovo postaje bitno za opšti proces restrukturiranja i u zemljama regiona JIE – mada je situacija još problematičnija zbog preovlađujućih razlika koje su posledica ratova i etničkih sukoba. Međutim, zajednički cilj članstva EU mogao bi da bude polazna tačka za izmirenje ovih razlika pošto sve zemlje imaju slične probleme.

Poštovanje evropskog prava predstavlja osnovni preduslov za pristupanje. Pre svega, potrebno je transpozicija pravnih akata u domaće zakone, i drugo, sprovođenje i primena na nacionalnom

nivou zemalja kandidata.

Zakoni o zaštiti životne sredine čine samo deo evropskog prava ali pošto je ono napisano 1970-ih godina čini ga ogroman broj zakonskih akata – više od 200 zakonodavnih akata odražavaju razvoj politike u pogledu zaštite životne sredine u EU.

Za zemlje JIE obaveza zadovoljavanja kriterijuma o zaštiti životne sredine za pristupanje nudi priliku da se politika zaštite životne sredine donosi prema društvenim okolnostima zemlje u tranziciji, gde bi bez mogućnosti članstva pitanja zaštite životne sredine jedva došla na politički dnevni red. Druga pitanja kao što je restrukturiranje privrede, društvene teškoće, politička konsolidacija i – u slučaju ovog regiona – posledice ratova i etničkih sukoba bi zaštitu životne sredine izbacile iz dnevnog reda. Tako, iz ove perspektive uslovljenost i spoljno nametanje planova u pogledu evropskog prava o zaštiti životne sredine nude priliku da se ne zaboravi na probleme zaštite životne sredine i da se uspostave neophodni institucionalni, pravni i ljudski kapaciteti.

Međutim, ovaj proces spoljnog nametanja planova u pogledu izrade politike zaštite životne sredine takođe podrazumeva neka presudna pitanja ne samo za vaš region nego i za sposobnost EU da dalje razvija politiku zaštite životne sredine.

(Izvod iz dokumenta koji je sastavljen za Regionalnu parlamentarnu konferenciju o zaštiti životne sredine pod nazivom Životna sredina kao sredstvo za promovisanje demokratije i ekonomski razvoj u društvima u tranziciji, održane 17 – 20 oktobra 2007. godine u Prishtinë/Prištini).

Model Arhus Centra

Organization for Security and Co-operation in Europe

THE AARHUS CENTRE MODEL

Supporting people's rights
in environmental matters

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) podržava prava ljudi u pitanjima očuvanja životne sredine time što gradi mostove između građana i vlada preko pristup informacijama, učestvovanja u procesu donošenja odluka i kroz omogućavanje pristupa pravosuđu.

OEBS i Konvencija iz Arhusa
Od 1999. godine OEBS promovise ratifikaciju i primenu Konvencije iz Arhusa u svojim zemljama članicama, tako što organizuje kampanje javnog informisanja, nacionalne i regionalne seminare i tako što podržava osnivanje, registraciju i rad ekoloških nevladinih organizacija.

Od 2002, Kancelarija koordinatora za ekonomske i ekološke aktivnosti OEBS-a i terenske kancelarije OEBS-a pomažu razvoj Arhus centara na Kavkazu, u centralnoj Aziji i u istočnoj Evropi. Centri upotpunjuju postojeće zvanične strukture, ali imaju za cilj da budu pristupačiji

korisnicima. Centre mogu voditi vlada ili NVO, a mogu biti i samostalni. Sve tri vrste aranžmana se trenutno primenjuju, u zavisnosti od lokalnih uslova i sklonosti. U svim slučajevima, osnivanje centara zasnovano je na sporazumu između OEBS-a i ministarstva za zaštitu životne sredine. Uključivanje NVO-a u upravljanju radom centara obezbeđeno je kroz uravnotežen sastav upravnih odbora, koji bi trebalo da se sastoje od jednakog broja predstavnika vlade i građanskog društva.

Uloga Arhus centra jeste da pruži mesto sastajanja i vezu između vlade i građanskog društva. Važno je da centri ne postanu samo prostori sa prašnjavim policama za knjige, već da budu dinamični, inovativni i angažovani u aktivnom doseganju do građana.

Primeri aktivnosti Arhus centra

- Omogućavanje građanima i onima koji donose odluke da lako dođu do podataka u vezi

sa životnom sredinom.

- „Preuređivanje“ ekoloških podataka u format koji je lak za korišćenje i koji je privlačan.

- Angažovanje vlade i građanskog društva u dijalogu i razmeni informacija.

- Podizanje nivoa svesti stanovništva o ekološkim pitanjima kroz organizovanje sastanaka i seminara o specifičnim temama, kao i kroz druge načine.

- Promovisanje učešća u procesu donošenja odluka u vezi sa životnom sredinom tako što se organizuju javne rasprave o nacrtima zakonskih akata.

- Organizovanje obuke za novinare, pravosudno osoblje, učenike i druge ciljne grupe.

- Pružanje besplatnih pravnih saveta građanima i organizacijama u vezi sa pitanjima iz oblasti životne sredine.

Životna sredina, bezbednost i Arhus

U okviru inicijative „Životna sredina i bezbednost“ (EnvSec) (www.envsec.org), OEBS je, u partnerstvu sa UNEP, UNDP

i NATO, identifikovao brojne „vruće tačke“, gde ekološki problemi, u kombinaciji sa postojećim osnovnim društveno ekonomskim i političkim faktorima, predstavljaju potencijalni izvor konflikta. Inicijativa „EnvSec“ podržava stvaranje lokalnih Arhus/ekoloških informativnih centara u tim osetljivim oblastima.

Na ovaj način, centri služe kao forum za razmenu mišljenja i razjašnjenje činjenica pre nego što situacija naraste do potencijalno eksplozivnih dimenzija. Problemi zajednica se mogu razmatrati pod okriljem Arhus centra i mogu se dalje proslediti centrima odlučivanja, što daje mogućnost lokalnom stanovništvu da izrazi svoje strahove i frustracije. Pored toga, ljudi mogu dobiti savete o tome kako se sami mogu zaštititi i unaprediti sopstveno okruženje, u smislu potencijalnih „okidača“ konflikta.

Građansko društvo u borbi za zdravu životnu sredinu na Kosovu i budući problemi vezani za životnu okolinu

Opšti koncept građanskog društva na Kosovu je relativno nov, a građansko društvo koje se zalaže za zdravu životnu sredinu predstavlja još noviji koncept. Do 1999. godine pokret zelenih je funkcionisao kao organizacija građanskog društva koja se bori za zaštitu životne sredine, i koja u tadašnjim uslovima nije mogla da izvrši nikakav očigledan uticaj na društvo.

Nakon prošlog rata na Kosovu, došlo je do evolucije u razvoju građanskog društva koje se zalaže za zdravu životnu sredinu. Uspostavljeno je nekoliko nevladinih organizacija, koje su zahvaljujući donacijama iz perioda 2000-2002, postale aktivne i radile na raznim projektima. Može se zaključiti da su mnoge nevladine organizacije uspostavljene samo pomoću novca donatora i u obliku projekata, koji su se kasnije razvijali u prave nevladine organizacije. Većinom su to bili mali projekti koji nisu приметно uticali da se popravi situacija sa problema koji su se decenijama nagomilavali. U svakom slučaju, ovo je bilo u skladu sa kapacitetima tih organizacija.

Ulagalo se dosta napora u izgradnju kapaciteta građanskog društva koje se zalaže za zdravu životnu sredinu, naročito sa uspostavljanjem kancelarije RCZZŠ-a na Kosovu, kao međunarodne organizacije koja ima zadatak da "organizuje i reorganizuje građansko društvo koje se zalaže za zdravu životnu sredinu na Kosovu". Obuke su post-

ale smernice organizacijama o tome kako da se organizuju i kako da pronalaze rešenja problema, koja sredstva i metode treba koristiti, kako da se vrši lobiranje i zastupanje, koje pripreme su potrebne u vezi kampanja o zdravoj životnoj sredini, itd.

Prema nedavnim istraživanjima iz 2006. godine, postoji otprilike 30 organizacija koje su aktivno bave pitanjima zaštite životne sredine, sa ukupnim članstvom od 2878 ljudi (uključujući i obične radnike i dobrovoljce) u skoro polovini opština na Kosovu. Ove organizacije su najviše zainteresovane da rade na projektima vezanim za sledeća pitanja: kampanje za uzdizanje svesti o životnoj sredini, obrazovanje o životnoj sredini kao i organizovanje seminara, konferencija i debata o problemima životne sredine.

Ima mnogo problema na koje nailazi građansko društvo u borbi za zdravu životnu sredinu, i tu spadaju: teška opšta ekonomska situacija, naročito ona vezana za životnu sredinu, ograničen broj ljudskih kadrova za rešavanje ovih problema, ograničena stručnost članova. Drugi problem koji je iznesen predstavlja nizak prioritet koji vladine institucije daju problemima vezanim za životnu okolinu, što je dovelo do nedostatka interesa kod donatora za pružanje podrške pitanjima zdrave životne sredine, a koja bi direktno ili indirektno pomogla nevladinim organizacijama koje se zalažu za zdravu životnu sredinu. Međutim treba pohvaliti i izraziti zahvalnost za podršku, koju u ovoj oblasti uopšte, a naročito građanskom društvu, daju u zalaganju za zdravu životnu sredinu vodeći donatori u toj oblasti, kao što su Evropska agencija za rekonstrukciju, švedska vlada preko organizacije SIDA, KFOS, vlada Holandije, itd. Za sada ministarstvo za životnu sredinu, sa svojim strukturnim problemima i veoma malim budžetom, osim moralne podrške i načelne saradnje (naročito u dobro poznatoj kampanji pod nazivom Kosovo-moj dom), nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom životne sredine nije pružilo nikakvu podršku.

Do sada je građansko društvo razvilo dovoljno kapaciteta da pokrene uspostavl-

janje jedne mreže u cilju uvećanja svoje funkcije u opštem rešavanju problema zaštite životne sredine. Značajan uspeh u vezi s tim predstavlja uspostavljanje „SharriNet-a, što je ime elektronske mreže nevladinih organizacija, koja iako nailazi na neke probleme, trenutno odlično zastupa građansko društvo. Jedna od nedavnih aktivnosti je uspostavljanje elektronskog foruma za pitanja zaštite životne sredine, kao jednog mesta gde ljudi, koji se zalažu za zdravu životnu sredinu, mogu da izraze svoje brige.

Od svog uspostavljanja, kancelarija RCZZŠ-a na Kosovu je podržala građansko društvo u zalaganju za životnu sredinu da bi ga osnažila i pretvorila u važnu stranu za rešavanje pitanja životne okoline. Do sada je organizovan niz treninga, radionica, studijskih poseta radi razmene iskustava itd. Postoji oko 40 nevladinih organizacija koje se bave zaštitom životne sredine, opštinskih institucija i škola, koje su korisnici donacija u okviru programa i projekata kancelarije RCZZŠ-a na Kosovu. Ovo će ubuduće služiti kao vodeća strategija za RCZZŠ.

Trenutno, RCZZŠ vodi postupak uspostavljanja zvaničnog mehanizma za saradnju između građanskog društva koje se zalaže za zdravu životnu sredinu sa jedne strane, i ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje sa druge. Ovaj postupak biće okončan sa usvajanjem strategije za saradnju, za koju se očekuje da će je napisati radne grupe sastavljene od predstavnika građanskog društva i ministarstva. Čine se naponi da se dalje ojačaju kapaciteti nevladinih organizacija (naročito onih, koje su kasnije uspostavljene), i to preko programa za obuku, ali i putem direktne podrške preko donacija u nekim postojećim projektima. Problemi postaju sve veći: eliminisanje starih zagađenja, razvijanje privrede, kapitalne investicije, i ovo predstavlja pravac, koji bi građansko društvo trebalo da ima za cilj.

Dr Zećir Veselaj,

direktor regionalnog centra za zaštitu životne sredine, RCZZŠ, kancelarija na Kosovu

Građani nisu zadovoljni životnom sredinom

“Postoji politika zaštite životne sredine. Svi zakoni pozivaju na poštovanje principa i standarda Evropske unije. Međutim, njihova primena je veoma slaba. Ovo neprimenjivanje počinje od Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje i završava se običnim građaninom.”, izjavio je Zećir Veselaj, direktor regionalnog centra za životnu sredinu (REC).

Klimatske promene koje opterećuju svaki ćošak planete su okrenule usredsređenost ljudi ka životnoj sredini. Opasnosti koje idu uz to su dovele životnu sredinu na svoje pravo mesto koje joj pripada. Životna sredina je važna komponenta međudržavnih sporazuma i to je osnova kako jedne strane tako i međunarodne politike, ali postavlja se pitanje kakva je situacija sa životnom sredinom u našoj zemlji? Koji su glavni problemi sa životnom sredinom, i da li postoji svetla budućnost životne sredine na Kosovu?

Prema Zećiru Veseljaju, direktoru regionalnog centra za životnu sredinu na Kosovu (REC), situacija životne sredine u našoj zemlji nije dobra. Voda, vazduh i otpad su tri oblasti na koje

utiče ljudski faktor, a podjednako i one utiču na ljudske organizme. Danas još uvek postoji nedostatak tretmana crnih voda na Kosovu, i pored toga nema redovnih analiza bunara sa pijaćom vodom. Kosovska energetska korporacija (KEK) i njeno nekontrolisano nadimljavanje i zastarele mašine su zagađivači vazduha, i to se još uvek može videti na ulicama Kosova. Prema Veseljaju, ova odgovornost leži kako na institucijama tako i na građanima. „Svakoga treba svim sredstvima kriviti za ovu situaciju, počev od građana pa do najviših nivoa Vlade: ministarstva i lokalne vlasti. Sigurno je da su i građani odgovorni.

Međutim, pored postojeće situacije životne sredine, da li postoji neki drugi

način da se više uradi? Da li na Kosovu postoji odgovarajuća institucionalna politika? Prema Veseljaju, izuzimajući volju za njeno sprovođenje, politika životne sredine postoji u našoj zemlji. „Politika koja se odnosi na životnu sredinu postoji. Svi zakoni pozivaju na principe i standarde EU. Njihova primena je međutim veoma slaba. Ovo neprimenjivanje počinje od ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje i završava se običnim građaninom”, izjavio je Zećir Veselaj, dodajući da mi takođe imamo strategiju za životnu sredinu, usvojenu 2004. za period od 10 godina, ali je ministarstvo nikada nije uzelo za ozbiljno.

Pored strategije za životnu sredinu, takođe imamo kosovski plan akcije

za životnu sredinu, dokumentat koji je zaboravljen. Ovo su neke od činjenica imajući u vidu sveobuhvatno poređenje evropskog i kosovskog stava o životnoj sredini.

Evropska unija ima niz zahteva koji jesu i biće uvek ključni elemenat koji svaka zemlja mora da ispunjava. Oni moraju da se sprovedu. „Imajte u vidu da samo Acquis Communautaire o životnoj sredini zahteva primenu od oko 300 zakonskih akata EU-a pre nego što se zakuca na vrata EU, i neće vam dozvoliti da uđete ukoliko to niste zaslužili (neke vremenske izmene su moguće, ali ostvarivanje je apsolutno obavezno). Ovo su osnovni, ali imamo i druge zahteve koji proističu iz međunarodnih konvencija o životnoj sredini (kao što je protokol Kjoto)”, izjavio je Veseljaj.

Vegim Kraja, stanovnik Prištine, smatra da je Kosovo zagađena zemlja iako ima malih proizvodnih aktivnosti. Naglasio je slučajeve koji su po njegovom mišljenju imali i imaju uticaj na zagađenje životne sredine. Prvo postoji veliki broj zastarelih automobila koji su na nekontrolisani način stizali na Kosovo nakon 1999. Drugo, na Kosovu se koristi zastarela tehnologija za stvaranje energije, koja nije bila obnovljena u skladu sa evropskim standardima. Treće, zelena polja se stalno uništavaju, naročito u urbanim oblastima, postoji nedostatak zaštite šuma i nedostatak investiranja u šumarstvo. Četvrto, postoji nedostatak adekvatnih zakona za zaštitu životne sredine i nedostatak saradnje sa međunarodnim

i regionalnim mehanizmima.

Kraja prilično kritikuje nedostatak lobiranja u građanskom društvu o pitanjima životne sredine. Slična situacija je sa nedostatkom jake partije zelenih. Kraja smatra da je građansko obrazovanje prilično siromašno što se tiče zaštite životne sredine i opasnosti koje se odnose na zagađenje životne sredine. Kraja izražava svoju zabrinutost o mogućoj radijaciji nastaloj za vreme NATO bombardovanja tokom rata 1999. Prema Kraji, Priština je najzagađenija oblast usled blizine sa elektranama i termoelektranama u blizini stambenih oblasti. „Prvo, moramo da usvojimo zakone u skladu sa evropskim zakonima o životnoj sredini i drugo da preduzmemo jednu obrazovnu kampanju koja će povećati svest građana o opasnostima koje nastaju iz zagađenog okruženja”, rekao je Kraja, dodavši da postoje dva oružja za borbu protiv uništenja životne sredine u našoj zemlji.

Vebi Dugoli, koji živi blizu novog trga Zahir Pajaziti, takođe deli mišljenje da je Kosovo veoma zagađeno. On kaže da je odgovornost za ovu situaciju životne sredine na institucijama. „Putovao sam mnogo puta po mnogim zemljama sveta, i svaka od ovih zemalja ima bolje uređenje od naše zemlje, ali ovde su institucije odgovorne,” kaže Dugoli. Ahmet Plana, drugi građanin krivi javne društvene ustanove zbog toga što ne rade svoj posao kako treba, ali takođe i kosovske građane što nisu svesni čistoće i zagađenja životne sre-

dine. „Javne ustanove, koje su odgovorne za čišćenje, ne obavljaju svoj posao kako treba, međutim postoji nedostatak svesnosti među građanima u vezi sa životnom sredinom, i ovo se može postići samo putovanjem po evropskim gradovima, i ukoliko nije tako Kosovo ne može biti čisto”, kaže Plana.

Sa druge strane, Sahit Keljmendi smatra da ukoliko treba da se napiše komparativna lista; njegovo mesto prebivališta bi bilo poslednje na listi. „Poznato je da se i sela i gradovi na Kosovu suočavaju sa katastrofalnom situacijom što se tiče čistoće. Ukoliko napravimo poređenje sa drugim zemljama koje imaju bolju i čistiju životnu sredinu možemo da vidimo da smo poslednji na listi”, kaže Keljmendi.

Uz nezadovoljstvo građana Kosova u vezi sa životnom sredinom, uloga NVO-a koji se zalažu za životnu sredinu je nezadovoljavajuća. Sa druge strane, obrazovne institucije mogu da postanu glavni akteri zainteresovani za podizanje svesti građana o životnoj sredini. Prema Zećiru Veselaju, direktoru RECA, znanje stečeno u obrazovnim institucijama je nedovoljno i neadekvatno, u poređenju sa problemima sa životnom sredinom na Kosovu i regionu. Svesnost je jedan od elemenata koji građanima Kosova mogu da budu od pomoći a da ne plate za to veliku cenu. Kašnjenje sa pitanjima životne sredine je na ozbiljan način jak pokazatelj koji ima uticaj na povećanje cene obnove.

Izjava misije IPS-a

Inicijativa za podršku Skupštini (IPS) je mehanizam za saradnju organizacija koje su povezane demokratskim programima za podršku skupštine Kosova, pokušavajući da ojačaju Skupštinu Kosova i da je učine profesionalnijom. Rad IPS-a je usredsređen na demokratsku i političku kulturu zasnovanu na prihvatanju i poštovanju demokratskih procedura, transparentnosti i odgo-vornosti narodu, razvoju i sprovođenju zakonite politike, izvršnog nadzora, poštovanju višejezičnosti i učešću u regionalnim i parlamentarnim kontaktima.

Partneri IPS-a dele informacije i koordinišu programima u toku identifikacije potreba koje su u direktnoj vezi sa Skupštinom. Kao koordinator za IPS, OEBS misija na Kosovu povezuje sve partnere IPS-a i saziva redovne sastanke u saradnji sa predstavnicima skupštine. Bilten IPS-a pruža informacije širokoj domaćoj i međunarodnoj javnosti, o razvojjima u Kosovskoj skupštini kao i o programima IPS-a.

Trenutni učesnici IPS-a:

Fridrih Ebert Stiftung (FES), Konrad Adenauer Stiftung (KAŠ), Projekat parlamentarne prakse na istoku i zapadu (PPPZ), Evropska agencija za rekonstrukciju (EAR) u saradnji sa Konzorcijumom parlamenata Francuske, Nemačke, Belgije, Slovenije i Međunarodnim institutom za odbranu sa sedištem u Parizu, Američka agencija za međunarodni razvoj (AAMR) u saradnji sa Nacionalnim demokratskim institutom, Program Ujedinjenih Nacija za razvoj (PUNR) u saradnji sa Međuparlamentarnom unijom (MPU), OEBS misija na Kosovu i Kosovska skupština.

Uredničko veće:

Ramë Manaj, Skender Durmishi, Sven Lindholm, Alfons Lentze, Dale Archer, Krenar Loshi, Artan Canhasi and Franklin De Vrieze.

Lektor: Armend Bekaj

Grafika i dizajn: Tomor Rudi

Sedište Misije OEBS, 10000 Priština
Tel. (+381-38) 500 162 Fax: (+381-38) 500 188
kontakt: franklin.devrieze@osce.org
<http://www.osce.org/kosovo>

Zapažanja koja su navedena u ovoj novini su autorova i ne oslikavaju poglede Skupštine, misije OEBS-a na Kosovu ili organizacije koje su partneri u IPS.

Slike u ovom broju:
OSCE